

Grey Scale #13

Part Code ST1316

DANES-PICTA .COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
ZAKŁAD METODYKI SZKOLENIA TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO INH

EFEKTYWNOŚĆ PRZYGOTOWANIA KADR DOWÓDCZO-SZTABOWYCH
WOJSK LĄDOWYCH W AON
W ASPEKCIE FUNKCJONALNOŚCI ZAWODOWEJ
"EFEKT"

63933

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/2951

05-002951-001-0

WARSZAWA

1995

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
ZAKŁAD METODYKI SZKOLENIA TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO INH

EFEKTYWNOŚĆ PRZYGOTOWANIA KADR DOWÓDCZO-SZTABOWYCH
WOJSK LĄDOWYCH W AON
W ASPEKTCIE FUNKCJONALNOŚCI ZAWODOWEJ
"EFEKT"

639333

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/2951

05-002951-001-0

WARSZAWA

1995

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

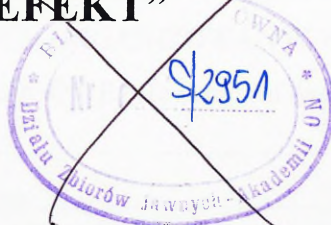
WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

ZAKŁAD METODYKI SZKOLENIA OPERACYJNO-TAKTYCZNEGO INH

**EFEKTYWNOŚĆ PRZYGOTOWANIA
KADR DOWÓDCZO-SZTABOWYCH
WOJSK LĄDOWYCH W AON
W ASPEKCIE FUNKCJONALNOŚCI ZAWODOWEJ**

„EFEKT”

Zespół autorski

**plk dr hab. Bogdan SZULC (kierownik zespołu - red.)
plk dr Józef ŁAZAREK
plk dr Ireneusz ŁYSIAK
ppłk dr Józef HALIK
ppłk dr Jerzy GROSKREJC**

Recenzent

plk prof.dr hab. Kazimierz ŻEGNAŁEK

Redakcja i prace techniczne

Anna Głogowska

Grażyna Górka

Renata Żebrowska

SPIS TREŚCI

	Str.
WPROWADZENIE	2
1. TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE UWARUNKOWANIA	
KSZTALCENIA KADR DOWÓDCZO-SZTABOWYCH	5
1.1. Kwestie teoretyczne profesjonalnego kształcenia kadr dowódczo-sztabowych	6
1.2. Metodologiczne uwarunkowania pojętych badań	12
2. KSZTALCENIE STUDENTÓW AON W ĆWICZENIACH GRUPOWYCH I DOWÓDCZO-SZTABOWYCH (I Program badań).....	17
2.1. Założenia teoretyczne.....	18
2.2. Założenia metodologiczne	20
2.3. Narzędzia badawcze	24
3. SPRAWNOŚCIOWE I WYDOLNOŚCIOWE ASPEKTY ĆWICZEŃ DOWÓDCZO-SZTABOWYCH ORGANIZOWANYCH DLA STUDENTÓW AKADEMII OBRONY NARODOWEJ (II Program badań)	71
3.1. Założenia teoretyczne	72
3.2. Założenia metodologiczne	74
3.3. Narzędzia badawcze	80
4. WYNIKI BADAŃ SONDAŻOWYCH	83
4.1. Sprawozdanie z badania opinii absolwentów AON WWL w zakresie metodyki kształcenia w ćwiczeniach taktycznych	84
4.2. Sprawozdanie z badania opinii w zakresie przygotowania metodycznego absolwentów AON do zadań w jednostkach wojskowych	91
4.3. Sprawozdanie z badania opinii absolwentów AON w zakresie metodyki prac dyplomowych	98
BIBLIOGRAFIA	104

WPROWADZENIE

Sprawne funkcjonowanie kadr dowódczo-sztabowych w każdej armii - stanowi zasadniczy determinant sprawnego i skutecznego działania wojsk. Aksjomat powyższy, przynajmniej dotychczas, nie stracił swej aktualności. Z całą pewnością zauważamy, iż stopień sprawnego funkcjonowania oficerów w znacznym stopniu zależy od stanu ich wykształcenia oraz przygotowania do wykonywania określonych funkcji. Sądzić możemy, iż niepodważalna jest również teza, że efektywność działania oficerów na wyższych stanowiskach dowódczych i sztabowych jest wynikiem, przynajmniej w znacznym stopniu, skutecznego systemu dydaktycznego w Akademii Obrony Narodowej. Przesłanki powyższe oczywistym czynią zatem twierdzenie, że od jakości kształcenia w uczelni zależy jakość kadr dowódczo-sztabowych i w efekcie funkcjonalność armii, o sprawności której decydują przecież kadry oficerskie.

Jednocześnie, co ma niebagatelne znaczenie, w wyniku transformacji ustrojowej państwa polskiego, od 1989 roku następują systematyczne, aczkolwiek diametralne w swej istocie, przewartościowania we wszystkich płaszczyznach funkcjonowania sił zbrojnych. Zmiana doktryny wojennej i co z tym się wiąże przygotowanie armii do wejścia do struktury paktu NATO determinują w znacznym stopniu przygotowanie kadr oficerskich do działania w nowych uwarunkowaniach.

Powyższe konstatacje wskazują, już w pierwszej refleksji, na konieczność profesjonalnego ukierunkowania procesów dydaktycznych wyższych szkół wojskowych. Kształcenie profesjonalne wiąże się, często nawet jest utożsamiane, z przygotowaniem czysto zawodowym - specjalistycznym. Tymczasem, co daje się wyraźnie odczuć w literaturze przedmiotu, pedagogika zmierza ku preferowaniu wykształcenia ogólnego - wszechstronnego, wysuwając konkretne argumenty na rzecz właśnie takiego podejścia. Ku takim rozstrzygnięciom skłaniają również względy formalno-prawne. Chodzi tu głównie o spełnienie przez szkoły wojskowe ustawowych wymogów przypisanych szkołom wyższym. Powstaje zatem swoisty dylemat, który powinien być rozstrzygnięty właśnie przez sukcesywny proces interdyscyplinarnych badań. Jest to jednak proces długofalowy.

Wymogi służby wojskowej, a głównie sprawność funkcjonowania armii w okresie przejściowym skłaniają jednak do pewnych rozstrzygnięć szczególnie w kontekście przygotowania profesjonalnego. Opinie, głównie wyższych dowódców, dotyczące słabego przygotowania absolwentów AON do wykonywania określonych funkcji muszą skłaniać do głębszych refleksji. Nie mogą jednak, w sensie epistemologicznym, stanowić wystarcza-

jącego argumentu do przewartościowań w systemie kształcenia akademii. Stąd też podjęcie przez Wydział Wojsk Lądowych badań zmierzających do określenia stopnia przygotowania absolwentów do wykonywania zadań w jednostkach wojskowych i sztabach.

Niniejsze opracowanie stanowi efekt pierwszego etapu rozwiązania problemu. Stąd też obok refleksji metodologiczno-merytorycznych zawarto w nim również narzędzia badawcze oraz wyniki badań sondażowych. W kolejnym opracowaniu (II etap badań) zespół ma zamiar przedstawić wyniki badań i w ich efekcie propozycje konkretnych rozwiązań o charakterze systemowym.

Treść prezentowanego opracowania, obok wprowadzenia, zawarto w czterech zasadniczych rozdziałach. W rozdziale pierwszym przedstawiono metodologiczne i teoretyczne uwarunkowania podjętych badań (autor B. Szulc). W rozdziale drugim prezentowany jest (w wymiarze podstawowym) pierwszy program badawczy uwzględniający uwarunkowania efektywnościowe kształtowania umiejętności oficerów w czasie ćwiczeń grupowych i dowódczo-sztabowych (J. Halik, I. Łysiak). Rozdział trzeci prezentuje kolejny (II) program badawczy uwzględniający sprawnościowe i wydolnościowe aspekty ćwiczeń dowódczo-sztabowych.

W rozdziale czwartym prezentujemy wyniki badań sondażowych (J. Łazarek), które w dużym stopniu ukierunkowały dalszą drogę badawczą.

Przedstawione opracowanie, jak już wskazywano, stanowi efekt I etapu prac. Ma zatem aspekt projektowy (w sensie metodologicznym) i refleksyjny - wstępny (w sensie merytorycznym). Zawarte w nim konstatacje mają, w głównej mierze charakter hipotetyczny często jeszcze na etapie roboczym. W sensie naukowym zatem jest to opracowanie cząstkowe, które stanowi podstawę teoretyczno-metodologiczną dalszych badań.

1

**TEORETYCZNE
I METODOLOGICZNE UWARUNKO-
WANIE KSZTAŁCENIA
KADR DOWÓDCZO-SZTABOWYCH
W AON**

1.1. KWESTIE TEORETYCZNE PROFESJONALNEGO KSZTAŁCENIA KADR DOWÓDCZO-SZTABOWYCH

Zazwyczaj, aczkolwiek raczej w potocznym znaczeniu, terminem „efektywność” określa się taką cechę działań, rezultat lub relację, która ma wynik o charakterze pozytywnym. Dlatego też często wskazuje się, mamy tu na myśli dowódców wyższych szczebli, że efektywnie przygotowuje oficera szkoła wówczas, gdy jest on w stanie wykonywać przypisane do danego stanowiska zadania czyli, inaczej mówiąc, sprawnie funkcjonować w zawodzie. W takim kontekście też rozumie się funkcjonalność zawodową. Jest to pogląd kontrowersyjny, traktowany jednak w siłach zbrojnych dość jednoznacznie.

Jednocześnie należy zauważyć, iż takie poglądy praktyków są dominujące, a wynikiem tego są oczekiwania, z których jednoznacznie wynika, że absolwent akademii wojskowej powinien, wraz z objęciem stanowiska, funkcjonować - w tak złożonej rzeczywistości, w sposób sprawny, zgodny z oczekiwaniami przełożonych. Sugestie takie, należy w naszym przekonaniu traktować poważnie choć spojrzenie akademickie na te kwestie może mieć zupełnie inny wymiar. Stąd też szkolnictwo wojskowe, podobnie zresztą jak wszelkie systemy edukacyjne, stoi przed koniecznością rozwiązania szeregu kwestii niezwykle ważnych dla kształcenia kadr. Mieszczą się one zarówno w obszarze koncepcyjno-organizacyjnym, jak również w obszarze szeroko rozumianej filozofii kształcenia. Dotychczasowe badania oraz doświadczenia wojskowych nauczycieli akademickich wskazują, że podstawowe znaczenie dla efektywnego funkcjonowania uczelni, a także sprawnego działania jej absolwentów stanowią problemy związane z doбором i układem treści kształcenia. Stąd też podjęcie przez Wydział Wojsk Lądowych badań nad miejscem i zakresem szkolenia specjalistycznego oficerów w całokształcie procesu kształcenia jest przedsięwzięciem nie tylko ważnym ale przede wszystkim koniecznym¹.

Przystąpienie do rozpatrywania zagadnień szczegółowych powiązane jest jednak z rozstrzygnięciem, w pierwszej kolejności zasadniczej - w moim przekonaniu - antynomią, wyrażającej się w pytaniu: kształcić wszechstronnie czy specjalistycznie? Wbrew niektórym opiniom rozstrzygnięcie to nie jest proste. Wynika to głównie z różnic koncepcyjnych między pragmatykami (doświadczonymi praktykami z wojsk), a tzw. teoretykami

¹ Por. B.Szulc, *Szkolenie specjalistyczne w kształceniu oficerów wojsk lądowych*. Wyd. AON, Warszawa 1993.

(pracownikami naukowo-dydaktycznymi zajmującymi się profesjonalnie problemami kształcenia).

Zgodzić należy się z typowo pragmatycznym punktem widzenia tego zagadnienia. Wszak oficer po ukończeniu uczelni obejmuje stanowisko, na którym musi sprawnie funkcjonować, a do tego niezbędne są i wiedza, i umiejętności specjalistyczne. Zatem wychodząc z tego punktu widzenia - korzystne jest, aby uczelnia tak przygotowała oficera, by natychmiast po jej ukończeniu sprawnie spełniał przypisywane zadania. Jest to jednak tylko jeden punkt widzenia.

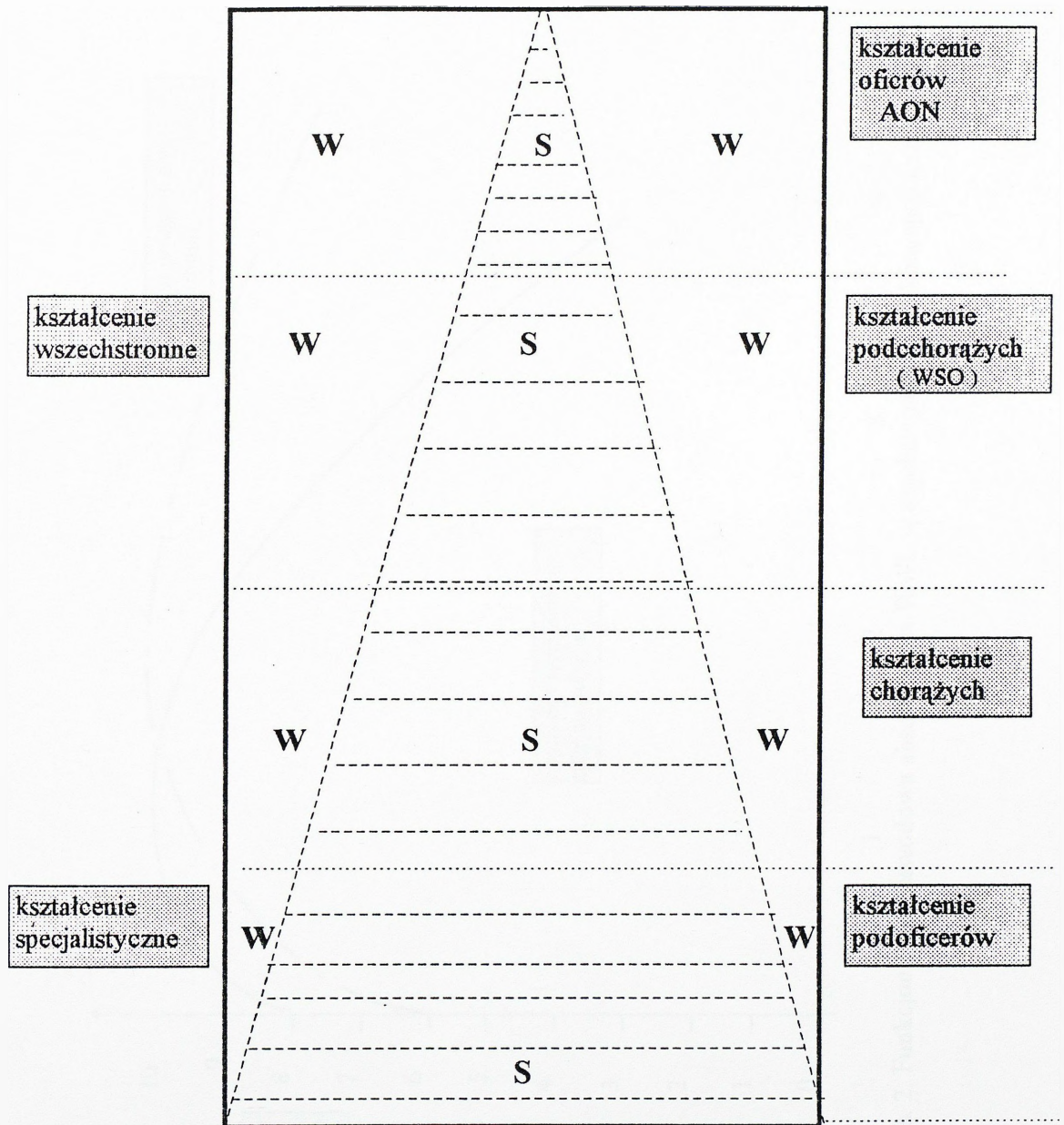
Akademia Obrony Narodowej, a w tym również Wydział Wojsk Lądowych jest jednak uczelnią wyższą i jako taka powinna spełniać określone funkcje i uwarunkowania przypisane takiej uczelni. Spełniając te funkcje uczelnia stanowi określone ogniwo systemu edukacji narodowej i w konsekwencji proces modelowania kształcenia, musi uwzględniać uwarunkowania rozwoju teorii edukacyjnych, przyjmując jednocześnie określone paradygmaty edukacyjne.

Współczesne tendencje rozwojowe doprowadziły do wyodrębnienia przez pedagogikę zasadniczych mankamentów współczesnej szkoły. W kontekście tego możemy dziś określić, że współczesna szkoła wyższa powinna:

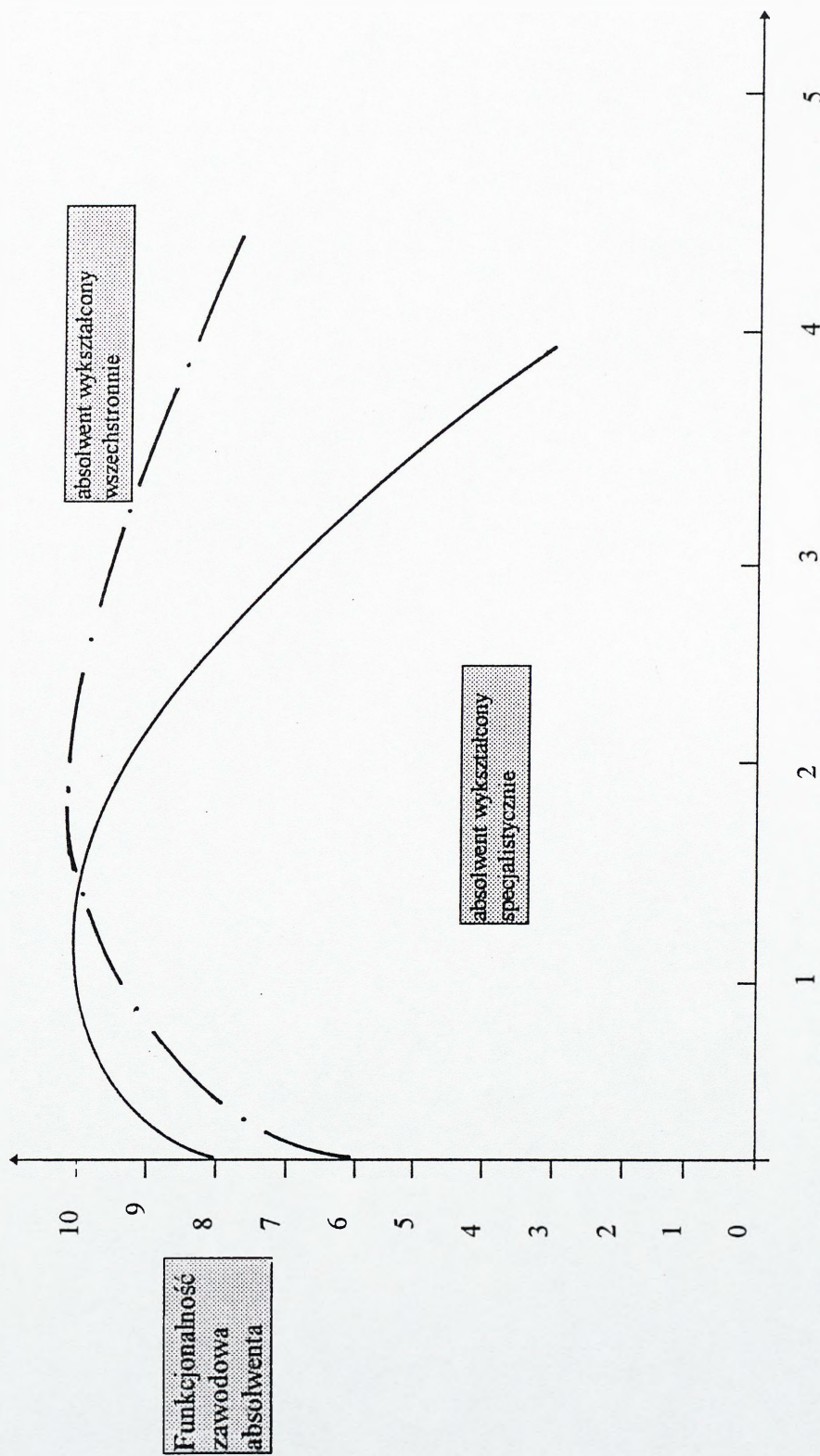
- po pierwsze, nie przygotowywać pracownika, lecz rozwijać człowieka (nie szkolić lecz kształcić);
- po drugie, przygotowywać kształcących się do zmiany istniejącej rzeczywistości, a nie do życia w istniejących warunkach;
- po trzecie, kierować się racjami wszechstronności wykształcenia, a nie racjami wąskospecjalistycznego i zawodowego nauczania;
- po czwarte, preferować nowoczesne doktryny edukacyjne, odrzucając anachroniczne koncepcje encyklopedyzmu i utylitaryzmu dydaktycznego.

Reasumując powyższe konstatacje możemy określić, że w nowoczesnym kształceniu chodzi głównie o przechodzenie od edukacji adaptacyjnej do edukacji kreatywnej..

Istotne jest również i to, że tam gdzie przygotowuje się do wykonywania określonego zawodu konieczne jest takie konstruowanie programów, które uwzględni regułę, mówiącą o zwiększaniu kształcenia wszechstronnego wraz z postępem szczebli edukacyjnych. Jeżeli zatem cały program przygotowania żołnierzy wojsk lądowych zawrzemy w kwadracie (rys.1) to zauważyć musimy, że wraz z wyższym poziomem (szczeblem) edu-

Rys. 1. Miejsce kształcenia specjalistycznego (zawodowego) w poszczególnych stopniach edukacji żołnierzy.

Rys. 2. Funkcjonalność zawodowa absolwentów WWL w aspekcie przyjętych koncepcji kształcenia.

kacji wzrasta obszar kształcenia wszechstronnego. To hipotetyczne jeszcze ujęcie niestety nie odpowiada oczekiwaniom praktyków.

Powszechnie sądzi się, że edukacja wszechstronna pozwala absolwentom uczelni na szybkie reorientacje systemowe oraz bezproblemowe działania dostosowawcze i twórcze. Wszechstronność wykształcenia, co wiąże się również z przygotowaniem do samodoskonalenia, wpływa także na zwiększenie czasu funkcjonowania absolwenta po ukończeniu uczelni. Trzeba jednak przyznać, że poziom funkcjonalności zawodowej absolwenta wykształconego wszechstronnie będzie w początkowym okresie służby zdecydowanie niższy niż oficera przygotowanego specjalistycznie. Wskazane wyżej uwarunkowania dają jednak gwarancję nabycia odpowiednich umiejętności w stosunkowo krótkim czasie i utrzymania ich przez dłuższy okres. U oficerów przygotowanych specjalistycznie sprawność zawodowa będzie wraz z czasem malała co wpłynie na konieczność organizacji dodatkowych (i to dość często) kursów i przeszkoleń co efekcie będzie o stosunkowo niższej ekonomiczności kształcenia. Na rys.2 przedstawiono hipotetyczne krzywe efektywności funkcjonalnej absolwentów uczelni kształconych w obu rozpatrywanych podejściach.

Podejścia prezentowane na powyższym rysunku mają, co prawda wymiar hipotetyczny, odzwierciedlają jednak ewentualne skutki przyjętych koncepcji kształcenia. W wymiarze pragmatycznym, dla każdego dowódcy (szefa), z całą pewnością musi być korzystniejsza wersja specjalistyczna. Otrzymuje bowiem na wejściu sprawniejszego oficera, zdolnego - bez dodatkowych przeszkoleń - mogącego skutecznie spełniać przypisane funkcje. Zauważmy bowiem, iż dowódca (szef) licząc się z przejściem na inne (wyższe) stanowisko zawsze pragnie (i jest to zjawisko normalne z punktu widzenia psychologicznego), aby zespół, którym kieruje działał sprawnie w praktycznej rzeczywistości. Dla tego oficera osłabienie skuteczności działań zespołu po jego odejściu ze stanowiska, w rzeczy samej, zawsze będzie wartością drugorzędną.

Inaczej powinna jednak rozpatrywać problem uczelnia, a także kierownictwo sił zbrojnych. Tu bowiem rolę nadrzędną spełniać powinny elementy o charakterze długofalowym, perspektywicznym. Z takiego punktu widzenia korzystniejsze wydaje się wykształcenie wszechstronne.

Na marginesie warto również wskazać, iż doświadczenia praktyki pedagogicznej wskazują dość jednoznacznie, że umiejętności praktycznych w jakichkolwiek dziedzinach nie ukształtuje doskonale żadna szkoła. Nabywa się je z reguły w toku działalności (doświadczeń) praktycznej.

Powyższe konstatacje nie mogą naturalnie przesądzać o wyborze odpowiedniej opcji. Sądzę, że z powyższymi dylematami borykać się będzie szkolnictwo jeszcze przez wiele lat. Dalej będą również występować antynomie między kształceniem a pragmatyzmem, praktyką a szkołą.

Prowadzone dotychczas rozważania wskazują raczej na konieczność kształcenia wszechstronnego wszystkich oficerów wojsk lądowych. Dlatego też podejście zastosowane przez Wydział Wojsk Lądowych w kwestii kształcenia w grupach zintegrowanych ma swoje uzasadnienie właśnie w aspekcie teorii edukacyjnej. Jest ono również odzwierciedleniem idei kształcenia na poziomie wyższym oraz funkcjonowania akademii jako szkoły wyższej.

Siły Zbrojne mają jednak swoistą specyfikę funkcjonowania, swoje potrzeby i mechanizmy działania. W takim zaś kontekście uczelnia nie może funkcjonować w oderwaniu od istniejącej, aczkolwiek błyskawicznie zmieniającej się rzeczywistości. Stąd też poszukiwanie consensusu zadowalającego zarówno uczelnię jak i praktyków wojskowych. Wydaje się, że właśnie proponowany układ uwzględniający szkolenie specjalistyczne na dodatkowych kursach jest jedynym podejściem, uwzględniającym wszelkie uwarunkowania. Tak zorganizowane kształcenie będzie bowiem uwzględniało wszelkie paradygmaty i założenia doktryn edukacyjnych na poziomie wyższym i jednocześnie przygotowuje oficerów do spełniania określonych funkcji w wojskach i sztabach. Tego rodzaju kursy specjalistyczne powinny być jednak organizowane bezpośrednio po ukończeniu uczelni.

Celowe wydaje się również rozważenie możliwości kształcenia alternatywnego na Wydziale Wojsk Lądowych. Jedną z podstawowych tez krytyki współczesnej szkoły wskazuje, że hołduje ona (ta szkoła) wadliwym koncepcjom metodycznym i organizacyjnym, w których dominują jednakowe treści nauczania i wspólne dla wszystkich tempo uczenia się.

Otóż, jak sądzą, oficerowie-specjaliści wojsk lądowych powinni być w procesie kształcenia zapoznani jedynie z istotą teorii i funkcjonowania innych specjalności. Zaoszczędzone godziny można przeznaczyć na kształcenie we własnych specjalnościach przy poszczególnych katedrach. Co prawda oficerowie byłiby słabiej zorientowani w działaniach różnych (innych) specjalności ale poziom przygotowania fachowego w posiadanych specjalnościach byłby zdecydowanie wyższy. Można przypuszczać, że takie podejście może zadowolić poszczególne szefostwa rodzajów wojsk i służb. Naturalnie wizja ta wymaga szczegółowych rozważań i opracowania nowych programów. Przyjęcie jej stanowić może

jednak spełnienie kolejnego postulatu szkoły nowoczesnej - przejścia od zasady: „każdemu to samo”: „każdemu to, co dla niego najistotniejsze” z jednoczesnym preferowaniem nauczania grupowego i indywidualnego przy ograniczaniu przestarzałego nauczania zespołowego.

Bez względu na powyższe dylematy zespół autorski podjął badania właśnie w sferze praktycznego przygotowania oficerów do pełnienia funkcji dowódczych i sztabowych. Doświadczenia bowiem wskazują, że właśnie ta płaszczyzna stanowi przedmiot oceny oficera i jego ewentualnej kariery. Jednocześnie, co warte podkreślenia, duży wpływ na podjętą problematykę mają systemy dydaktyczne uczelni wojskowych podstawowych państw NATO. Sprawność zawodowa jest bowiem w nich wartością podstawową w kategorii profesjonalizmu i to właśnie stanowi o ocenie wartości oficera.

1.2. METODOLOGICZNE UWARUNKOWANIA PODJĘTYCH BADAŃ

Przystępując do określania zasadniczych parametrów i procedur badawczych zespół był zobowiązany do szczegółowego ujęcia obszaru badań. Było to konieczne ze względu na konieczność jednoznaczności epidemiologicznej i ontologicznej.

Już w pierwszej fazie napotkano znaczne kontrowersje co do zakresu znaczeniowego terminu „efektywność przygotowania kadr dowódczo-sztabowych.” Efektywność, jak wskazuje K. Żegnałek, jest trudna do jednoznacznego zdefiniowania. Charakteryzuje się wieloznacznością i możliwością rozpatrywania go pod różnymi względami (np. cech, rodzajów działalności, zakresów działań itp.).² Zgodzić się jednak należy z tym autorem, że „Efektywność w najszerszym ujęciu czyli ogólnym (globalnym, całościowym, syntetycznym) obejmuje wszelkie pozytywnie oceniane walory (cechy, składniki) działań celowych, takie jak np. skuteczność, sprawność, ekonomiczność, wydajność, energiczność itp.”³ Efektywność ogólna - jak dalej wskazuje autor - dotyczy oceny całości działania i w tym znaczeniu zbliżona jest do pojęcia sprawności w ujęciu syntetycznym. Na ogół jednak sprawność stosowana jest (i rozumiana) w węższym zakresie, a chyba najczęściej w ujęciu manipulacyjnym i psychologicznym lub fizycznym. W takim kontekście należy zauważyć, iż działanie sprawne, zawierające w sobie między innymi znamiona skuteczności oraz eko-

² Por. K. Żegnałek, *Metodologiczne podstawy pomiaru efektywności kształcenia w uczelni wojskowej*, Warszawa 1986, s. 29.

³ Tamże, ...s. 29

nomiczności, jest zarazem efektywnym, ale nie odwrotnie. Słusznie zatem uważa K. Żegnałek, że mogą być działania, które nie prowadzą do osiągnięcia celu, ani też go nie przybliżają, ale przynoszą inne, pozytywnie oceniane rezultaty.

I takie działania także często określa się jako efektywne.

Powyższe, ukierunkowane raczej prakseologicznie, spojrzenie na kwestie efektywności jest na tyle istotne, że wskazuje - w aspekcie podjętych działań - jak trudne jest podejście w określaniu procedury badawczej.

Przygotowanie kadr dowódczo-sztabowych jest z pewnością działaniem celowym ale jest również, a może przede wszystkim, procesem kształcenia i w takim właśnie aspekcie należałoby konstruować aparat badawczy. Dlatego też w procesie tworzenia procedury i narzędzi badawczych kierowano się, w tym względzie, następującymi konstatacjami:

1/ Efektywność kształcenia w uczelni rozumieć będziemy (ujęcie szerokie) jako wszelkie pozytywnie oceniane cechy procesu dydaktycznego, a w tym:

- skuteczność;
- sprawność;
- ekonomiczność;
- trwałość wiedzy i postaw;
- rozwój samodzielnego myślenia;
- umiejętność wykorzystania wiedzy w działalności praktycznej;
- umiejętność samodzielnego uczenia się.⁴

2/ W aspekcie badawczym a w konsekwencji w generalizacji wniosków i koncepcjach uwzględniać parametry efektywności wewnętrznej i zewnętrznej.

3/ Pomiar efektywności wewnętrznej powinien stanowić etap wyjściowy (wstępny) jako punkt odniesienia do wyników pracy zawodowej, które stanowią zasadniczy miernik tzw. efektywności zewnętrznej.

4/ Efektywność zewnętrzną traktować jako zasadniczy miernik wykorzystania wyniesionych z uczelni: wiedzy, umiejętności, nawyków i postaw co przejawia się w sprawnym funkcjonowaniu absolwentów na typowych dla nich stanowiskach służbowych. To podejście traktować jako wyznacznik funkcjonalności zawodowej.

⁴ Por. K. Żegnałek, *Metodologiczne ...*, s. 37-46

Jak już wskazywano istnieją dość poważne rozbieżności w ocenie absolwentów przez uczelnię oraz dowództwa wyższych szczebli. Wstępne analizy pozwoliły na wysunięcie założenia, iż rozbieżności te wynikają głównie z różnicy poglądów w kwestii treści stanowiących przedmiot przygotowania absolwentów.

Zgodzić się trzeba jednak, że w niektórych elementach przygotowania zawodowego nastąpił pewien - choć tylko czasowy - regres. Trudno jest ustalić np. co legło u podstaw skrócenia okresu studiów w AON do 2 lat. Konsekwencją tej decyzji było właśnie znaczne ograniczenie czasu przeznaczanego na kształcenie profesjonalne, w tym głównie metodykę szkolenia taktyczno-operacyjnego, którą w latach 1991-1993 ograniczono do 24 godzin (z 60-90 w poprzednich okresach).

Powołanie się na ten przedmiot ma swoje uzasadnienie. W okresie pokojowym bowiem większość czasu służbowego oficerowie jednostek i sztabów poświęcają na szkolenie wojsk w tym głównie na organizowanie, opracowanie i prowadzenie ćwiczeń taktyczno-operacyjnych. Umiejętność ich przygotowania i prowadzenia są często miernikiem sprawności służbowej absolwenta akademii.

Drugim, niezwykle istotnym, czynnikiem miary wartości absolwenta uczelni są umiejętności dowódcze oraz umiejętności rozwiązywania problemów taktyczno-operacyjnych. Te umiejętności kształtowane są w uczelni podczas ćwiczeń taktycznych i operacyjnych w dwóch podstawowych formach: ćwiczeń grupowych i ćwiczeń dowódczo-sztabowych.

Te najogólniejsze przesłanki wpłynęły na główną tezę prowadzonych badań, którą sformułowano następująco:

Zasadniczymi elementami, determinującymi wysoką efektywność przygotowania kadr dowódczo-sztabowych w Akademii Obrony Narodowej w aspekcie funkcjonalności zawodowej są ćwiczenia grupowe, dowódczo-sztabowe (szkieletowe) oraz metodyka ich przygotowania i prowadzenia.

Taka teza wstępna pozwoliła sformułować główny cel pojętej pracy badawczej, który określono następująco:

Określić stan przygotowania profesjonalnego kadr dowódczo-sztabowych w procesie kształcenia Akademii Obrony Narodowej i w aspekcie tego przedstawić propozycje rozwiązań systemowych wpływających na udoskonalenie systemu dydaktyczno-wychowawczego uczelni.

W aspekcie powyższych założeń już w etapie wstępnym przeprowadzono badania sondażowe (rozdz. 4), w wyniku których sformułowano cztery główne programy badawcze.

Program I - dotyczy efektywności kształcenia studentów AON w ćwiczeniach grupowych i dowódczo-sztabowych. Program ten prezentujemy w rozdziale 2 pracy. Jest on w trakcie realizacji.

Program II - dotyczy sprawnościowych i wydolnościowych aspektów ćwiczeń dowódczo-sztabowych organizowanych dla studentów Akademii Obrony Narodowej. Ten program prezentujemy w rozdziale 3 pracy. Badania przeprowadzone będą w lutym i czerwcu 1996 roku.

Program III - dotyczy określenia oczekiwań studentów AON oraz dowódców i kierowników sztabów różnych szczebli w stosunku do absolwentów. Program ten zostanie opracowany do stycznia 1996 r. a badania przeprowadzone do końca czerwca.

Program IV - dotyczy oceny funkcjonalności absolwentów (efektywności zewnętrznej) w jednostkach wojskowych i sztabach. Program zostanie opracowany w styczniu 1996, a badania zakończone we wrześniu 1996.

Dla każdego z programów opracowano szczegółowe założenia teoretyczne i metodologiczne, sformułowano cele i problemy szczegółowe, hipotezy oraz przygotowano narzędzia badawcze.

Zaplanowano, iż w realizacji zdań badaniami objętych zostanie około 650 oficerów, a w tym:

- dowódców i oficerów sztabów - 200
- absolwentów - 200 (roczniki 1992-94)
- nauczycieli akademickich - 100
- studentów AON - 150

W rezultacie tak zakrojonych badań zamierza się dokonać następujących rozstrzygnięć:

1. Określić zakres przygotowania profesjonalnego absolwentów AON i w efekcie sporządzić rejestr podstawowych czynności zawodowych.
2. Wyodrębnić treści kształcenia wpływające w sposób zasadniczy na kształtowanie umiejętności odpowiadających tym czynnościom zawodowym.

3. Określić formy i metody stanowiące o efektywności kształcenia zawodowego z uwzględnieniem specjalizacji.
4. Zaproponować nowy układ struktury treści i form (rodzajów ćwiczeń) z uwzględnieniem otrzymanych wyników badań.

2

KSZTAŁCENIE STUDENTÓW AON W ĆWICZENIACH GRUPOWYCH I DOWÓDCZO-SZTABOWYCH

(I PROGRAM BADAŃ)

2.1. ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE

Przygotowanie profesjonalne dowódców, oficerów sztabów realizowane jest w zasadniczym wymiarze przez uczelnie wojskowe tzn. Wyższe Szkoły Oficerskie i Akademię Obrony Narodowej. Doskonalenie i aktualizacja zaś posiadanej wiedzy, nabywanie potrzebnych umiejętności (nawyków) dokonuje się w ramach szkolenia (doskonalenia) dowództw i sztabów w jednostkach, instytucjach i uczelniach wojskowych.

Oczywistym jest, że pełne wykształcenie oficera i przygotowanie go do wypełniania obowiązków na przewidywanym stanowisku jest procesem bardzo długim i niezwykle złożonym z punktu widzenia dydaktycznego i organizacyjnego, szczególnie złożony jest proces przygotowania oficera do funkcji dowódcy i oficera sztabu w działaniach bojowych. Przygotowanie dowódcy, oficera sztabu do działania na polu walki zarówno w warunkach szkoły (uczelni), jak i dowództw (sztabów) stanowi podstawę przygotowania profesjonalnego i najczęściej osiągnięte jest w wyniku stosowania m.in. różnorodnych form szkolenia. Zasadniczą, jak się wydaje formą stwarzającą możliwość wykorzystania wiedzy, umiejętności taktycznych (bojowych) w działaniu praktycznym jest ćwiczenie taktyczne (operacyjne).

Ćwiczenia taktyczne (operacyjne) jako forma szkolenia (kształcenia) pozwala również na kształtowanie osobowości przyszłego dowódcy (oficera sztabu).

W procesie kształcenia w AON stosowane są następujące rodzaje ćwiczeń taktycznych (operacyjnych):

- ćwiczenia grupowe, ćwiczenia dowódczo-sztabowe i ćwiczenia szkieletowe.

Ćwiczenie grupowe sprzyja indywidualnemu nauczaniu i wdrażaniu oficerów-studentów do zastosowania nabytych (w toku wykładów, seminariów i samodzielnego studiowania) wiadomości do praktycznego rozwiązywania konkretnych problemów (sytuacji) taktyczno-operacyjnych. Umożliwia ono zatem, uzyskiwanie przez studentów niezbędnego zasobu wiadomości, umiejętności i nawyków w zakresie przygotowania i prowadzenia działań bojowych w roli dowódcy, oficera sztabu oraz pozwalają na ujednoczenie poglądów dotyczących sposobów rozstrzygania złożonych problemów współczesnego pola walki. Ponadto ćwiczenia grupowe stwarzają warunki aktywnego oddziaływania nauczycieli akademickich na poszczególnych studentów, a zwłaszcza pozwalają na rozwijanie u nich wyobraźni taktyczno-operacyjnej, podejmowania decyzji często obciążonych znacznym stopniem ryzyka, a nade wszystko uczą myślenia taktycznego (operacyjnego). Ćwiczenia grupowe stanowią wreszcie ważny etap (konieczny warunek) kształcenia ofice-

rów i pozwalają na przejście do wyższego etapu kształcenia (bardziej złożonej formy), do ćwiczeń dowódczo-sztabowych i szkieletowych przygotowujących już studentów AON do wykonywania zadań profesjonalnych (na konkretnych stanowiskach) w ramach organów dowodzenia (sztabów).

W ćwiczeniach dowódczo-sztabowych oraz ćwiczeniach szkieletowych⁵ uczy się studentów praktycznego wykorzystywania wiedzy i umiejętności (nawyków) profesjonalnych w działaniu (współdziałaniu) zespołowym w ramach komórek organizacyjnych dowództwa (sztabu) na rzecz racjonalnego wykonywania zadań dowódczych i sztabowych z zakresu przygotowania i prowadzenia walki w różnych rodzajach działań taktycznych (operacyjnych).

Ranga ćwiczeń grupowych i dowódczo-sztabowych w kształceniu taktyczno-operacyjnym studentów AON ma również swoje odzwierciedlenie w programach kształcenia i planach zajęć w poszczególnych semestrach studiów⁶.

Powyższe stwierdzenie oraz wszechstronna argumentacja przemawiająca za koniecznością stosowania ćwiczeń taktycznych jako sprawdzonej formy kształcenia dowódców (oficerów sztabu) nie wyczerpuje problemu, gdyż o efektywności kształcenia decydują nie tylko formy organizacyjne, ale również inne elementy systemu kształcenia, jak chociażby cele, treści, metody, a nade wszystko kadra naukowo-dydaktyczna i studenci jak również organizacja i warunki kształcenia.

Praktyka prowadzonych ćwiczeń grupowych, dowódczo-sztabowych ze studentami I i II roku WWL, a także dyskusje z doświadczonymi nauczycielami akademickimi i absolwentami AON pozwalają twierdzić, że istotnie o efektywności kształcenia decyduje nie tylko forma organizacyjna. Szereg uwag krytycznych dotyczy m.in. niewłaściwego „zgrania” formy kształcenia z pozostałymi elementami systemu kształcenia, a także warunkowań obiektywnych wynikających z reorganizacji uczelni⁷.

Wszystkie krytyczne uwagi, wnioski i postulaty nauczycieli akademickich i studentów, a także kierownictwa Wydziału Wojsk Lądowych pozwoliły ostatecznie określić cel badań, sformułować problemy badawcze, których rozwiązanie pozwoli określić determi-

⁵ Ćwiczenie szkieletowe realizowane jest na zakończenie studiów w AON. Organizuje się go najczęściej na bazie ćwiczeń prowadzonych przez związki taktyczne SOW.

⁶ W programach kształcenia studentów AON w poszczególnych semestrach na ogólną liczbę 1798 godzin dydaktycznych, przeznaczonych na dział taktyczno-operacyjny, aż 50% to zajęcia (ćwiczenia) grupowe, dowódczo-sztabowe i szkieletowe.,

⁷ Na realizację procesu kształcenia w obecnych warunkach niewątpliwym wpływ mają: skrócenie okresu trwania studiów z 3 do 2 lat, częste zmiany zakresu i treści kształcenia, struktura kształcenia, warunkirekrutacji na studia itp itd.

nanty w zasadniczy sposób obniżające efektywność kształcenia w ćwiczeniach grupowych i dowódczo-sztabowych.

Aktualność problemu, a także potrzeba jego rozwiązania stały się swego rodzaju inspiracją zmierzającą do zbadania i określenia niedomagań w zakresie kształcenia studentów w ćwiczeniach grupowych i dowódczo-sztabowych oraz wypracowania kierunków zmierzających do wzrostu efektywności tych ćwiczeń.

2.2. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Cel badań

Oceny, spostrzeżenia i uwagi kadry naukowo-dydaktycznej oraz studentów w kwestii kształcenia w ćwiczeniach grupowych i dowódczo-sztabowych w zasadniczym zakresie dotyczą nie tylko konkretnej formy kształcenia jaką są ww. ćwiczenia, ale również pozostałych elementów systemu kształcenia w AON⁸.

Ze względu na temat oraz zakres niniejszej pracy badawczej, ocena (badanie) wszystkich elementów systemu kształcenia w pełnym zakresie i we wzajemnych związkach (zależnościach) jest praktycznie niemożliwe i niepotrzebne. Chodzi przede wszystkim o to, aby dokonując analizy i oceny elementów, dokonywać jej przez pryzmat procesu dydaktycznego realizowanego za pośrednictwem takiej formy kształcenia jaką jest ćwiczenie grupowe i dowódczo-sztabowe.

W związku z tak określonym zakresem oraz treścią pracy naukowej, a także potrzebą rozwiązania problemu badawczego - celem głównym niniejszej pracy jest wypracowanie wniosków i propozycji dotyczących doskonalenia (usprawnienia) podstawowych elementów systemu kształcenia, aby zapewnić lepszy (efektywniejszy) poziom kształcenia studentów w ramach ćwiczeń grupowych i dowódczo-sztabowych.

Cel ten zamierza się osiągnąć poprzez:

- określenie aktualnego stanu kształcenia studentów WWL AON w ćwiczeniach grupowych i dowódczo-sztabowych;
- przedstawienie (ujawnienie) niedomagań i braków w poszczególnych elementach procesu

⁸ Zdaniem większości studentów oraz kadry naukowo-dydaktycznej... nie tylko forma organizacyjna decyduje o efektywności kształcenia i przygotowania studentów do przyszłych zadań w jednostkach wojskowych, instytucjach, uczelniach, ale również inne elementy systemu kształcenia. Sprawozdanie z badań dotyczących przydatności ćwiczeń w procesie kształcenia w AON, Warszawa 1990.

kształcenia w aspekcie efektywności nauczania (studiowania);
 - wypracowania propozycji usprawnień poszczególnych elementów procesu kształcenia realizowanego w ćwiczeniach grupowych i dowódczo-sztabowych.

Główny problem badawczy

Przygotowanie merytoryczne studentów AON do realizacji zadań - na przewidywanych dla nich stanowiskach - po ukończeniu uczelni realizowane jest w procesie kształcenia w ramach przedmiotów operacyjno-taktycznych, a także i innych przedmiotów tzw. działu ogólnokształcącego. Ich zakres oraz treści, a także formy organizacyjne i metody kształcenia, stanowią w dużym stopniu o jakości i skuteczności tego kształcenia.

Jak wynika z literatury przedmiotu oraz badań sondażowych, na efektywność kształcenia studentów mają wpływ nie tylko formy kształcenia, ale i inne elementy systemu kształcenia takie jak: metody kształcenia, przygotowanie merytoryczne i metodyczne nauczycieli akademickich, zaangażowanie i postawa studentów, organizacja kształcenia⁹, baza szkoleniowa oraz warunki kształcenia.

Ogólnie rzecz biorąc na efektywność kształcenia określoną formą w zasadniczy sposób rzutują wszystkie elementy systemu kształcenia w AON¹⁰.

W związku z powyższym główny problem badawczy niniejszej pracy naukowej sprowadza się do udzielenia odpowiedzi na następujące pytanie:

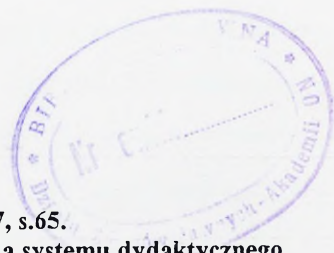
„Jak usprawnić poszczególne elementy systemu kształcenia w AON, aby zapewnić studentom lepsze przygotowanie profesjonalne z problematyki (przedmiotów) taktyczno-operacyjnej w ramach ćwiczeń grupowych, dowódczo-sztabowych i szkieletowych?

Rozwiązanie tak sformułowanego głównego problemu badawczego wymaga przede wszystkim rozstrzygnięcia cząstkowych problemów badawczych, które można ująć w następujących pytaniach:

a/ Jaki jest obecnie stan i poziom kształcenia (przygotowania) studentów WWL AON z problematyki taktyczno-operacyjnej w ćwiczeniach: grupowych, dowódczo-sztabowych i szkieletowych?

⁹ Zob. W. Okoń, Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Warszawa 1987, s.65.

¹⁰ B. Szulc, Treści kształcenia jako główny determinant unowocześnienia systemu dydaktycznego, AON, Warszawa 1989.

b/ W których elementach systemu dydaktycznego w AON występują braki i niedomagania i jak one wpływają na efektywność kształcenia w ćwiczeniach grupowych, dowódczo-sztabowych i ćwiczeniu szkieletowym?

c/ Jakich usprawnień i zmian należy dokonać w poszczególnych elementach systemu dydaktycznego, aby ćwiczenia grupowe, dowódczo-sztabowe stały się efektywną formą kształcenia oraz spełniały potrzeby i oczekiwania edukacyjne studentów i nauczycieli akademickich?

Wstępna hipoteza robocza

Realizowane obecnie kształcenie studentów w AON odbywa się przy wykorzystaniu podstawowej formy kształcenia oficerów (sztabów) jaką jest ćwiczenie taktyczne (operacyjne).

Jednakże przygotowanie taktyczno-operacyjne studentów w ramach (przy wykorzystaniu) tej formy budzi pewne kontrowersje i uwagi dotyczące między innymi zbyt niskiej efektywności (skuteczności) kształcenia.

Jak się wydaje - na podstawie literatury przedmiotu oraz badań wstępnych - zwiększenia efektywności kształcenia tą formą należy doszukiwać się w następujących obszarach:

- programów kształcenia (cele i treści);
- metod pracy nauczyciela akademickiego i studenta w czasie ćwiczeń grupowych i dowódczo-sztabowych;
- warunków organizacji i prowadzenia ćwiczeń grupowych i dowódczo-sztabowych;
- struktury kształcenia na poszczególnych poziomach (WSO - WKDO - AON);
- bazy dydaktycznej (pomocy dydaktycznych) wykorzystywanej w ćwiczeniach grupowych i dowódczo-sztabowych.

Metody i techniki badań

1. Badanie dokumentacji procesu kształcenia
2. Badanie opinii (ankietowanie, wywiad)

3. Obserwacja dydaktyczna
4. Teoretyczne metody badań (analiza, synteza, porównanie, itp.).

Narzędzia badawcze

1. Arkusz badania dokumentacji
2. Kwestionariusz ankiety
3. Kwestionariusz wywiadu
4. Arkusz obserwacji
5. Tabele, zestawienia, wykresy itp.

Teren i środowisko badań

- Kadra naukowo-dydaktyczna WWL;
- Kadra naukowo-badawcza ZMSzTO;
- Studenci I i II roku studiów dyplomowych;
- Absolwenci WWL AON.

Organizacja badań

Badania prowadzone będą przez zespół oficerów z Zakładu Metodyki Szkolenia Taktyczno-Operacyjnego przy współudziale oficerów WWL. Czas realizacji tematu badawczego rozłożony jest na trzy lata /1995-1997/. Zakres szczegółowych przedsięwzięć nad opracowaniem w/w tematu przedstawiono w punkcie XII niniejszej koncepcji.

Zasadniczymi przedsięwzięciami badawczymi będzie badanie dokumentacji procesu kształcenia i badania opinii.

W ramach badania dokumentacji badaniom poddane zostaną następujące dokumenty i materiał dydaktyczne:

- a/ dokumenty służące realizacji procesu kształcenia w AON (statut uczelni, regulamin studiów w AON; programy kształcenia na I i II oraz III i IV z lat 1990-1995; plany i rozkłady zajęć z lat 1990-1995; opracowania metodyczne ćwiczeń grupowych, dowódczo-sztabowych i ćwiczenia szkieletowego; podręczniki, skrypty; listy ocen (zbiorcze); opinie służbowe absolwentów itp.);

b/ wytwory działalności studentów (dokumenty bojowe i szkoleniowe) mapy; szkice; koncepcje; notatki z zajęć (ćwiczeń) prowadzonych w terenie i pomieszczeniach; opracowania pisemne problemów taktycznych i operacyjnych.

Badania opinii posłużą uzyskaniu wiarygodnych danych dotyczących aktualnego stanu kształcenia, a także uchybień i braków w zakresie metodyki prowadzenia ćwiczeń (zajęć) grupowych, dowódczo-sztabowych i ćwiczenia szkieletowego ze studentami I i II roku studiów. W badaniu opinii wykorzystane zostaną dwie podstawowe techniki badawcze ankietowanie i wywiad ustny.

Metoda obserwacji dydaktycznej będzie miała charakter obserwacji zewnętrznej (hospitacja zajęć, ćwiczeń) i obserwacji uczestniczącej (uczestnictwo w ćwiczeniach w roli kierownika ćwiczeń (zajęć), rozjemcy).

Metodą obserwacji dydaktycznej zostaną objęci studenci I i II roku studiów AON, kadra naukowo-dydaktyczna podczas zajęć (ćwiczeń) w salach grupowych, SOD i terenie.

Metody badań - teoretyczne - wykorzystane zostaną do krytycznej analizy literatury przedmiotu, dokumentacji szkoleniowej oraz materiałów dydaktycznych. Metody statystyczne posłużą do wykonania porównań poziomu kształcenia studentów na przestrzeni lat (1990-1995) w ramach ćwiczeń grupowych, dowódczo-sztabowych i szkieletowych.

Uważa się, że zastosowanie tak szerokiego wachlarza metod i technik badawczych pozwoli dokonać wszechstronnej oceny obecnego kształcenia studentów w ramach ćwiczeń grupowych i dowódczo-sztabowych, a także da możliwość wyłonienia zasadniczych niedomagań i braków w zakresie metodyki ćwiczeń grupowych i dowódczo-sztabowych.

2.3. NARZĘDZIA BADAWCZE

Do realizacji przyjętych założeń oraz weryfikacji hipotez zamierza się zastosować prezentowane niżej ankiety: 01/S/96; 01/NA/96; 02/S/96; 02/NA/96.

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ**WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH****ZAKŁAD METODYKI SZKOLENIA TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO****Ankieta nr 01/S/96**

W Akademii Obrony Narodowej prowadzone są badania ankietowe wśród kadry dydaktycznej i studentów w celu dalszego doskonalenia metodyki ćwiczeń grupowych. Chcemy także skorzystać z Pana odczuć i opinii. Dlatego też, bardzo prosimy o udzielenie, w miarę wyczerpujących, odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszej ankiecie.

Badania są anonimowe i ich wyniki będą wykorzystane wyłącznie w pracy naukowej.

Dziękujemy.

Dla celów statystycznych prosimy podkreślić właściwe dane dotyczące Pańskiej osoby.

1. Rok studiów: I ; II
2. Specjalność: ogólnowojskowa; rodzaju wojsk (służb)

1. W jakim stopniu, zdaniem Pana, znał Pan przed ćwiczeniem grupowym teorię zagadnień (problemów) będących treścią tegoż ćwiczenia?
Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć ją znakiem „x”.

1	Całkowicie wystarczającym	
2	Wystarczającym	
3	W zasadzie wystarczającym	
4	Niewystarczającym	
5	Całkowicie niewystarczającym	
6	Nie mam zdania	

2. Przystępując do ćwiczenia grupowego, w jakim zakresie znał pan teorię niżej wymienionych zagadnień (problemów)?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Zagadnienia	Znajomość w wystarczającym zakresie	Znajomość w niewystarczającym zakresie
1	Zasady prowadzenia działań przez wojska własne		
2	Zasady prowadzenia działań przez wojska strony przeciwnej		
3	Organizacja, wyposażenie i możliwości wojsk własnych		
4	Organizacja, wyposażenie i możliwości wojsk strony przeciwnej		
5	Metodyka pracy dowództwa (sztabu) w procesie przygotowania walki		
6	Metodyka pracy dowódcy w procesie przygotowania walki		
7	Metodyka pracy oficerów sztabu w procesie wypracowania decyzji dowódcy		
8	Metodyka pracy szefów rodzajów wojsk (siłozb) w procesie przygotowania walki		
9	Metodyka formułowania zadań bojowych		
10	Forma i ilość dokumentów bojowych i zasady ich opracowania		

3. Czy Pana zdaniem cykl teoretyczny zajęć w AON jest wystarczający, aby przygotować studentów do udziału w ćwiczeniu grupowym?
Prosimy podkreślić właściwą odpowiedź.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy przedstawić ewentualne propozycje zmian w procesie przygotowania studentów do udziału w ćwiczeniu grupowym.

.....

.....

.....

.....

.....

4. Przystępując do udziału w ćwiczeniu grupowym, w jakim stopniu, zdaniem Pana, był Pan przygotowany do wyrażania własnych myśli dotyczących przygotowania i prowadzenia walki?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „X”.

Lp.	Sposób wyrażania własnych myśli	W stopniu wystarczającym	W stopniu niewystarczającym
1	Słownie		
2	Graficznie		
3	Opisowo		

5. Co sprawiało Panu najwięcej kłopotów podczas ćwiczenia grupowego?
Prosimy ponumerować od 1 do 12, przyjmując 1 - najwięcej kłopotów, 2 - mniej, itd.

1	Zrozumienie sytuacji taktycznych stworzonych w ćwiczeniu	
2	Zrozumienie zadania bojowego	
3	Ocena możliwości działania wojsk strony przeciwnej	
4	Ocena możliwości działania wojsk własnych	
5	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji użycia wojsk własnych	
6	Dokonywanie kalkulacji czasowych i przestrzennych	
7	Formułowanie zadań bojowych	

8	Wyrażanie graficzne zaplanowanych zamiarów, decyzji, koncepcji działania	
9	Opracowywanie opisowych dokumentów bojowych	
10	Opracowywanie graficznych dokumentów bojowych	
11	Meldowanie i uzasadnianie przyjętych rozwiązań własnych	
12	Udzielanie odpowiedzi na pytania kontrolne wykładowcy	

Prosimy ewentualnie dopisać inne:

.....

.....

.....

.....

.....

6. Czy zakres instruktażu przed zajęciami grupowymi był Pana zdaniem wystarczający?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Wystarczający

Raczej wystarczający

Nie wystarczający

Nie mam zdania

Nie było instruktażu

7. Czy zdarzały się momenty w toku ćwiczenia grupowego, w których nie wiedział Pan „o co chodzi” w rozpatrywanej aktualnie sytuacji taktycznej?

Prosimy podkreślić właściwą odpowiedź:

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy podać ewentualne przykłady

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Czy, Pana zdaniem, w ćwiczeniu grupowym każdy student powinien pracować indywidualnie, czy w kilkuosobowych zespołach?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

1	Indywidualnie rozwiązywać problemy będące treścią zajęcia	
2	Problemy będące treścią zajęcia rozwiązywać w 2-3 osobowych zespołach	
3	Problemy będące treścią zajęcia rozwiązywać w 3-5 osobowych zespołach	
4	Problemy będące treścią zajęcia rozwiązywać w większych niż pięcioosobowe zespołach	

Prosimy krótko uzasadnić powyższy wybór

.....

.....

.....

.....

.....

9. Jak Pan ocenia podział czasu programowego ćwiczenia grupowego stosownie do problemów taktycznych rozwiązywanych w ćwiczeniu grupowym?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Problemy (zagadnienia) rozwiązywane w toku zajęć grupowych	Przeznaczony czas jest:		
		wystarczający	za mały	za duży
1	Wypracowywanie zamiarów decyzji koncepcji wykonywania zadań bojowych			
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji, koncepcji			
3	Opracowywanie graficzne i opisowe dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków			
4	Opracowywanie zadań bojowych			
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)			
6	Praca w terenie (rekonesans, stawianie zadań)			

10. Czy stopień szczegółowości rozpatrywania problemów taktycznych w ćwiczeniu grupowym był, Pana zdaniem, wystarczający?
Prosimy wybrać i podkreślić właściwą odpowiedź.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy ewentualnie uzasadnić swój wybór

.....

.....

.....

.....

.....

11. Jak Pan ocenia stopień szczegółowości rozpatrywania podczas ćwiczenia grupowego poniższych problemów taktycznych?

Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Problemy (zagadnienia)	Stopień szczegółowości			
		za duża szcze- góło- wość	wystar- czająca szcze- góło- wość	zbyt duża ogólniko- wość	nie mam zdania
1	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji wykonywania zadań bojowych				
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji i koncepcji				
3	Opracowywanie graficznie i opisowo dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków				
4	Opracowywanie zadań bojowych				
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)				
6	Praca w terenie. Rekonesans. Stawianie zadań.				

Prosimy podać ewentualne uwagi dotyczące szczegółowości rozpatrywania (podczas ćwiczenia grupowego) innych problemów (zagadnień) niż podano powyżej.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Jaki jest, Pana zdaniem, stopień ważności poszczególnych zagadnień (problemów), które składają się na treść ćwiczenia grupowego?
 Prosimy ponumerować od 1 do 6 przyjmując 1-najważniejsze, 2-mniej ważne, itd.

Lp.	Problemy	Stopień ważności
1	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji wykonywania zadań bojowych	
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji, koncepcji	
3	Opracowywanie graficznie i opisowo dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków	
4	Opracowywanie zadań bojowych	
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)	
6	Praca w terenie. Rekonesans. Stawianie zadań	

Prosimy ewentualnie podać własne uwagi dotyczące stopnia ważności innych problemów (zagadnień) składających się na treść ćwiczenia grupowego.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

13. Poniżej przedstawiono dwa warianty zajęcia grupowego. Który z nich, zdaniem Pana, jest korzystniejszy do skutecznego opanowywania przez Pana umiejętności będących treścią zajęcia?
 Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Wariant	Opis wariantu	Odpowiedź
I	<p><u>Przed zajęciem:</u> studenci otrzymują zbiór informacji o sytuacji taktycznej (założenie) i zadanie bojowe (rozkaz, zarządzenie bojowe); zapoznają się z sytuacją i zadaniem; przypominają sobie teorię dotyczącą metodyki pracy dowódcy (oficera sztabu, szefa rodzaju wojsk) w zaistniałej sytuacji taktycznej oraz teorię dotyczącą działania wojsk stron w tejże sytuacji.</p> <p><u>W czasie zajęcia:</u> studenci wspólnie ustalają drogę postępowania w zaistniałej sytuacji, indywidualnie rozwiązują problemy cząstkowe (wypracowują koncepcję działania, dokonują kalkulacji); meldują je i uzasadniają w drodze dyskusji i opracowują w postaci dokumentów bojowych opisowych, graficznych, tabelarycznych (w całości lub w części).</p> <p><u>Po zajęciu:</u> uzupełniają to czego nie zrobili na zajęciu i rozliczają się z tego na kolejnym zajęciu lub w czasie wolnym.</p>	
II	<p><u>Przed zajęciem:</u> studenci otrzymują informacje (założenie) o sytuacji i zadania bojowe; przygotowują indywidualne lub w zespołach rozwiązania problemów taktycznych i organizacyjnych.</p> <p><u>W czasie zajęcia:</u> meldują własne rozwiązania, uzasadniają je; przedstawiają kalkulacje wykonane przed zajęciem; dokonują korekt we własnych rozwiązaniach.</p> <p><u>Po zajęciu:</u> przygotowują się do kolejnych zajęć.</p>	

Bardzo prosimy o uzasadnienie swojego wyboru i ewentualne przedstawienie własnego wariantu zajęcia .

.....

.....

.....

.....

.....

14. Jakie jest Pana odczucie zakresu zgodności pomiędzy tym czego nauczył się Pan podczas wykładów, seminariów i samodzielnego studiowania literatury z przedmiotów taktyczno-operacyjnych, a tym co było prezentowane podczas ćwiczenia grupowego?

Prosimy podać w procentach.

Zgodne %

Niezgodne %

Prosimy ewentualnie podać przykłady:

.....

.....

.....

.....

.....

15. Czy informacje zawarte w materiałach dydaktycznych (założenia, rozkazy, zarządzenia), które otrzymywał Pan podczas ćwiczenia grupowego, wystarczały aby zrozumiał Pan sytuację taktyczną w jakiej musiał Pan rozwiązywać problemy, które były treścią poszczególnych zajęć grupowych?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Całkowicie wystarczały

Na ogół wystarczały

Były niepełne

Były całkowicie niepełne

Nie mam zdania

Prosimy ewentualnie uzasadnić swoją odpowiedź podając przykłady.

.....

.....

.....

.....

.....

6. Jakie inne wnioski i propozycje zmian w procesie przygotowania i prowadzenia ćwiczenia grupowego chciałby Pan jeszcze zgłosić?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Dziękujemy!

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WÓJSK LĄDOWYCH

ZAKŁAD METODYCZNO-SPECJALISTYCZNY TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO

ANKIETA Nr 01/NA/96

ANKIETA Nr 01/NA/96

1. Czas w „zawieszce” nauczyciela akademickiego

poniżej 5 lat

5-10 lat

powyżej 10 lat

2. Specjalność:

- taktyka ogólna i sztuka operacyjna

- taktyka i sztuka operacyjna rodzajów wojsk

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ**WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH****ZAKŁAD METODYKI SZKOLENIA TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO****Ankieta nr 01/Na/96**

W Akademii Obrony Narodowej prowadzone są badania ankietowe wśród kadry dydaktycznej i studentów w celu dalszego doskonalenia metodyki ćwiczeń grupowych. Chcemy także skorzystać z Pana odczuć i opinii. Dlatego też, bardzo prosimy o udzielenie, w miarę wyczerpujących, odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszej ankiecie.

Badania są anonimowe i ich wyniki będą wykorzystane wyłącznie w pracy naukowej.

Dziękujemy.

Dla celów statystycznych prosimy podkreślić właściwe dane dotyczące Pańskiej osoby.

1. Staż w „zawodzie” nauczyciela akademickiego

poniżej 5 lat;

5÷10 lat;

powyżej 10 lat

2. Specjalność:

- taktyka ogólna i sztuka operacyjna;

- taktyka i sztuka operacyjna rodzajów wojsk

1. W jakim stopniu, zdaniem Pana, studenci znają - przed ćwiczeniem grupowym teorię zagadnień (problemów) będących treścią ćwiczenia?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć ją znakiem „x”.

1	Całkowicie wystarczającym	
2	Wystarczającym	
3	W zasadzie wystarczającym	
4	Niewystarczającym	
5	Całkowicie niewystarczającym	
6	Nie mam zdania	

2. W jakim stopniu, zdaniem Pana, studenci znają - przed ćwiczeniem grupowym - teorię niżej wymienionych zagadnień (problemów)?

Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Zagadnienia	Znajomość w wystarczającym zakresie	Znajomość w niewystarczającym zakresie
1	Zasady prowadzenia działań przez wojska własne		
2	Zasady prowadzenia działań przez wojska strony przeciwnej		
3	Organizacja, wyposażenie i możliwości wojsk własnych		
4	Organizacja, wyposażenie i możliwości wojsk strony przeciwnej		
5	Metodyka pracy dowództwa (sztabu) w procesie przygotowania walki		
6	Metodyka pracy dowódcy w procesie przygotowania walki		
7	Metodyka pracy oficerów sztabu w procesie wypracowania decyzji dowódcy		
8	Metodyka pracy szefów rodzajów wojsk (służb) w procesie przygotowania walki		
9	Metodyka formułowania zadań bojowych		
10	Forma i ilość dokumentów bojowych i zasad ich opracowania		

3. Czy Pana zdaniem cykl teoretyczny zajęć w AON jest wystarczający, aby przygotować studentów do udziału w ćwiczeniu grupowym?
Prosimy podkreślić właściwą odpowiedź.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy przedstawić ewentualne propozycje zmian w procesie przygotowania studentów do udziału w ćwiczeniu grupowym.

.....

.....

.....

.....

.....

4. W jakim stopniu, zdaniem Pana, studenci są przygotowani do wyrażania własnych myśli dotyczących przygotowania i prowadzenia walki, przystępując do udziału w ćwiczeniu grupowym?

Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „X”.

Lp.	Sposób wyrażania własnych myśli	W stopniu wystarczającym	W stopniu niewystarczającym
1	Słownie		
2	Graficznie		
3	Opisowo		

5. Co Pana zdaniem, sprawia studentom najwięcej kłopotów podczas ćwiczenia grupowego?

Prosimy ponumerować od 1 do 12, przyjmując 1 - najwięcej kłopotów, 2 - mniej, itd.

1	Zrozumienie sytuacji taktycznych stworzonych w ćwiczeniu	
2	Zrozumienie zadania bojowego	
3	Ocena możliwości działania wojsk strony przeciwnej	
4	Ocena możliwości działania wojsk własnych	
5	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji użycia wojsk własnych	
6	Dokonywanie kalkulacji czasowych i przestrzennych	
7	Formułowanie zadań bojowych	

8	Wyrażanie graficzne zaplanowanych zamiarów, decyzji, koncepcji działania	
9	Opracowywanie opisowych dokumentów bojowych	
10	Opracowywanie graficznych dokumentów bojowych	
11	Meldowanie i uzasadnianie przyjętych rozwiązań własnych	
12	Udzielanie odpowiedzi na pytania kontrolne wykładowcy	

Prosimy ewentualnie dopisać inne:

.....

.....

.....

.....

.....

6. Czy, Pana zdaniem, instruktaż dla studentów przed zajęciami grupowymi w dotychczasowym ujęciu jest wystarczający?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „X”.

Wystarczający

Raczej wystarczający

Nie wystarczający

Nie mam zdania

Nie prowadzę instruktażu w ogóle

7. Czy, Pana zdaniem, zdarzają się w toku ćwiczenia grupowego sytuacje dydaktyczne, w których studenci nie wiedzą „o co chodzi” w rozpatrywanej sytuacji taktycznej?

Prosimy podkreślić właściwą odpowiedź:

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy podać ewentualne przykłady

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Czy, Pana zdaniem, w ćwiczeniu grupowym każdy student powinien pracować indywidualnie, czy w kilkuosobowych zespołach?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

1	Indywidualnie rozwiązywać problemy będące treścią zajęcia	
2	Problemy będące treścią zajęcia rozwiązywać w 2-3 osobowych zespołach	
3	Problemy będące treścią zajęcia rozwiązywać w 3-5 osobowych zespołach	
4	Problemy będące treścią zajęcia rozwiązywać w większych niż pięcioosobowe zespołach	

Prosimy krótko uzasadnić powyższy wybór

.....

.....

.....

.....

.....

9. Jak Pan ocenia podział czasu programowego ćwiczenia grupowego stosownie do problemów taktycznych rozwiązywanych w ćwiczeniu grupowym?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Problemy (zagadnienia) rozwiązywane w toku zajęć grupowych	Przeznaczony czas jest:		
		wystarczający	za mały	za duży
1	Wypracowywanie zamiarów decyzji koncepcji wykonywania zadań bojowych			
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji, koncepcji			
3	Opracowywanie graficzne i opisowe dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków			
4	Opracowywanie zadań bojowych			
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)			
6	Praca w terenie (rekonesans, stawianie zadań)			

10. Czy stopień szczegółowości rozpatrywania problemów taktycznych w ćwiczeniu grupowym jest, Pana zdaniem, wystarczający?
Prosimy wybrać i podkreślić właściwą odpowiedź.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy ewentualnie uzasadnić swój wybór

.....

.....

.....

.....

.....

11. Jak Pan ocenia stopień szczegółowości rozpatrywania podczas ćwiczenia grupowego poniższych problemów taktycznych?

Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Problemy (zagadnienia)	Stopień szczegółowości			
		za duża szcze- góło- wość	wystar- czająca szcze- góło- wość	zbyt duża ogólniko- wość	nie mam zdania
1	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji wykonywania zadań bojowych				
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji i koncepcji				
3	Opracowywanie graficznie i opisowo dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków				
4	Opracowywanie zadań bojowych				
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)				
6	Praca w terenie. Rekonesans. Stawianie zadań.				

Prosimy podać ewentualne uwagi dotyczące szczegółowości rozpatrywania (podczas ćwiczenia grupowego) innych problemów (zagadnień) niż podano powyżej.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Jaki jest, Pana zdaniem, stopień ważności poszczególnych problemów (zagadnień), które składają się na treść ćwiczenia grupowego?

Prosimy ponumerować od 1 do 6 przyjmując 1-najważniejsze, 2-mniej ważne, itd.

Lp.	Problemy	Stopień ważności
1	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji wykonywania zadań bojowych	
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji, koncepcji	
3	Opracowywanie graficznie i opisowo dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków	
4	Opracowywanie zadań bojowych	
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)	
6	Praca w terenie. Rekonesans. Stawianie zadań	

Prosimy ewentualnie podać własne uwagi dotyczące stopnia ważności innych problemów (zagadnień) składających się na treść ćwiczenia grupowego.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Prosimy o zaopiniowanie swojego wyboru, ewentualne przedstawienie własnego wariantu oceny

13. Poniżej przedstawiono dwa warianty zajęcia grupowego. Który z nich, zdaniem Pana, jest korzystniejszy do skutecznego opanowywania przez studentów umiejętności będących treścią zajęcia?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Wariant	Opis wariantu	Odpowiedź
I	<p>Przed zajęciem: studenci otrzymują zbiór informacji o sytuacji taktycznej (założenie) i zadanie bojowe (rozkaz, zarządzenie bojowe); zapoznają się z sytuacją i zadaniem; przypominają sobie teorię dotyczącą metodyki pracy dowódcy (oficera sztabu, szefa rodzaju wojsk) w zaistniałej sytuacji taktycznej oraz teorię dotyczącą działania wojsk stron w tejże sytuacji.</p> <p>W czasie zajęcia: studenci wspólnie ustalają drogę postępowania w zaistniałej sytuacji, indywidualnie rozwiązują problemy cząstkowe (wypracowują koncepcję działania, dokonują kalkulacji); meldują je i uzasadniają w drodze dyskusji i opracowują w postaci dokumentów bojowych opisowych, graficznych, tabelarycznych (w całości lub w części).</p> <p>Po zajęciu: uzupełniają to czego nie zrobili na zajęciu i rozliczają się z tego na kolejnym zajęciu lub w czasie wolnym.</p>	
II	<p>Przed zajęciem: studenci otrzymują informacje (założenie) o sytuacji i zadania bojowe; przygotowują indywidualne lub w zespołach rozwiązania problemów taktycznych i organizacyjnych.</p> <p>W czasie zajęcia: meldują własne rozwiązania, uzasadniają je; przedstawiają kalkulacje wykonane przed zajęciem; dokonują korekt we własnych rozwiązaniach.</p> <p>Po zajęciu: przygotowują się do kolejnych zajęć.</p>	

Bardzo prosimy o uzasadnienie swojego wyboru i ewentualne przedstawienie własnego wariantu zajęcia .

.....

.....

.....

.....

.....

14. Jakie jest Pana odczucie zakresu zgodności pomiędzy tym czego nauczyliście studentów podczas wykładów, seminariów i samodzielnego studiowania literatury z przedmiotów taktyczno-operacyjnych, a tym co było prezentowane podczas ćwiczeń grupowych?

Prosimy podać w procentach.

Zgodne %

Niezgodne %

Prosimy ewentualnie podać przykłady:

.....

.....

.....

.....

15. Czy, Pana zdaniem, informacje zawarte w materiałach dydaktycznych (założenia, rozkazy, zarządzenia), które otrzymują studenci podczas ćwiczenia grupowego, wystarczają aby studenci zrozumieli sytuację taktyczną w jakiej muszą rozwiązywać problemy taktyczne będące treścią poszczególnych zajęć grupowych?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Całkowicie wystarczają

Na ogół wystarczają

Były niepełne

Były całkowicie niepełne

Nie mam zdania

Prosimy ewentualnie uzasadnić swoją odpowiedź podając przykłady.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16. Jakie inne wnioski i propozycje zmian w procesie przygotowania i prowadzenia ćwiczenia grupowego chciałby Pan jeszcze zgłosić?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Dziękujemy!

ANKIETA Nr 02/S/96

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ**WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH****ZAKŁAD METODYKI SZKOLENIA TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO****Ankieta nr 02/S/96**

W Akademii Obrony Narodowej prowadzone są badania ankietowe wśród kadry dydaktycznej i studentów w celu dalszego doskonalenia metodyki ćwiczeń dowódczo-sztabowych. Chcemy także skorzystać z Pana odczuć i opinii. Dlatego też, bardzo prosimy o udzielenie, w miarę wyczerpujących, odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszej ankiecie.

Badania są anonimowe i ich wyniki będą wykorzystane wyłącznie w pracy naukowej.

Dziękujemy.

Dla celów statystycznych prosimy podkreślić właściwe dane dotyczące Pańskiej osoby.

1. Rok studiów: I ; II

2. Specjalność: ogólnowojskowa; rodzaju wojsk (służb)

1. W jakim stopniu, zdaniem Pana, znał Pan przed ćwiczeniem dowódczo-sztabowym teorię zagadnień (problemów) będących treścią tegoż ćwiczenia?
Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć ją znakiem „x”.

1	Całkowicie wystarczającym	
2	Wystarczającym	
3	W zasadzie wystarczającym	
4	Niewystarczającym	
5	Całkowicie niewystarczającym	
6	Nie mam zdania	

2. Przystępując do ćwiczenia dowódczo-sztabowego, w jakim zakresie znał pan teorię niżej wymienionych zagadnień (problemów)?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Zagadnienia	Znajomość w wystarczającym zakresie	Znajomość w niewystarczającym zakresie
1	Zasady prowadzenia działań przez wojska własne		
2	Zasady prowadzenia działań przez wojska strony przeciwnej		
3	Organizacja, wyposażenie i możliwości wojsk własnych		
4	Organizacja, wyposażenie i możliwości wojsk strony przeciwnej		
5	Metodyka pracy dowództwa (sztabu) w procesie przygotowania walki		
6	Metodyka pracy dowódcy w procesie przygotowania walki		
7	Metodyka współpracy oficerów sztabu w procesie wypracowania decyzji dowódcy		
8	Metodyka współpracy szefów rodzajów wojsk (sił) w procesie przygotowania walki		
9	Metodyka formułowania zadań bojowych		
10	Forma i ilość dokumentów bojowych i zasady ich opracowania		

3. Czy Pana zdaniem cykl zajęć przed ćwiczeniem dowódczo-sztabowym w AON jest wystarczający, aby przygotować studentów do udziału w tymże ćwiczeniu?
Prosimy podkreślić właściwą odpowiedź.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy przedstawić ewentualne propozycje zmian w procesie przygotowania studentów do udziału w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym.

.....

.....

.....

.....

.....

4. Przystępując do udziału w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym, w jakim stopniu, zdaniem Pana, był Pan przygotowany do wyrażania własnych myśli dotyczących przygotowania i prowadzenia walki?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „X”.

Lp.	Sposób wyrażania własnych myśli	W stopniu wystarczającym	W stopniu niewystarczającym
1	Słownie		
2	Graficznie		
3	Opisowo		

5. Co sprawiało Panu najwięcej kłopotów podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego?
Prosimy ponumerować od 1 do 12, przyjmując 1 - najwięcej kłopotów, 2 - mniej, itd.

1	Zrozumienie sytuacji taktycznych stworzonych w ćwiczeniu	
2	Zrozumienie zadania bojowego	
3	Ocena możliwości działania wojsk strony przeciwnej	
4	Ocena możliwości działania wojsk własnych	
5	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji użycia wojsk własnych	
6	Dokonywanie kalkulacji czasowych i przestrzennych	
7	Formułowanie zadań bojowych	

8	Wyrażanie graficzne zaplanowanych zamiarów, decyzji, koncepcji działania	
9	Opracowywanie graficznych i opisowych dokumentów bojowych	
10	Współpraca z innymi oficerami dowództwa (sztabu) ćwiczącego	
11	Meldowanie i uzasadnianie przyjętych rozwiązań własnych	
12	Udzielanie odpowiedzi na pytania kontrolne wykładowcy	

Prosimy ewentualnie dopisać inne:

.....

.....

.....

.....

.....

6. Czy zakres instruktażu przed zajęciami grupowymi był przed ćwiczeniem dowódczo-sztabowym wystarczający?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „X”.

Wystarczający

Raczej wystarczający

Nie wystarczający

Nie mam zdania

Nie było instruktażu

7. Czy zdarzały się momenty w toku ćwiczenia dowódczo-sztabowego, w których nie wiedział Pan „o co chodzi” w rozpatrywanej aktualnie sytuacji taktycznej?
Prosimy podkreślić właściwą odpowiedź:

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy podać ewentualne przykłady

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Czy, Pana zdaniem, obsada etatowa w ćwiczącym dowództwie (sztabie) jest właściwa?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy krótko uzasadnić powyższy wybór

.....

.....

.....

.....

.....

9. Jak Pan ocenia podział czasu programowego ćwiczenia dowódczo-sztabowego stosownie do problemów taktycznych rozwiązywanych w ćwiczeniu?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Problemy (zagadnienia) rozwiązywane w toku zajęć grupowych	Przeznaczony czas jest:		
		wystarczający	za mały	za duży
1	Wypracowywanie zamiarów decyzji koncepcji wykonywania zadań bojowych			
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji, koncepcji			
3	Opracowywanie graficzne i opisowe dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków			
4	Opracowywanie zadań bojowych			
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)			
6	Praca w terenie (rekonesans, stawianie zadań)			

10. Czy stopień szczegółowości rozpatrywania problemów taktycznych w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym był, Pana zdaniem, wystarczający?
Prosimy wybrać i podkreślić właściwą odpowiedź.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy ewentualnie uzasadnić swój wybór

.....

.....

.....

.....

.....

1. Jak Pan ocenia stopień szczegółowości rozpatrywania podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego poniższych problemów taktycznych?
 Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Problemy (zagadnienia)	Stopień szczegółowości			
		za duża szcze- góło- wość	wystar- czająca szcze- góło- wość	zbyt duża ogólniko- wość	nie mam zdania
1	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji wykonywania zadań bojowych				
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji i koncepcji				
3	Opracowywanie graficznie i opisowo dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków				
4	Opracowywanie zadań bojowych				
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)				
6	Praca w terenie. Rekonesans. Stawianie zadań.				

Prosimy podać ewentualne uwagi dotyczące szczegółowości rozpatrywania (podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego) innych problemów (zagadnień) niż podano powyżej.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Jaki jest, Pana zdaniem, stopień ważności poszczególnych zagadnień (problemów), które składają się na treść ćwiczenia dowódczo-sztabowego? Prosimy ponumerować od 1 do 6 przyjmując 1-najważniejsze, 2-mniej ważne, itd.

Lp.	Problemy	Stopień ważności
1	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji wykonywania zadań bojowych	
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji, koncepcji	
3	Opracowywanie graficznie i opisowo dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków	
4	Opracowywanie zadań bojowych	
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)	
6	Praca w terenie. Rekonesans. Stawianie zadań	

Prosimy ewentualnie podać własne uwagi dotyczące stopnia ważności innych problemów (zagadnień) składających się na treść ćwiczenia dowódczo-sztabowego.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Prosimy ewentualnie podać uwagi

13. Poniżej przedstawiono dwa warianty ćwiczenia dowódczo-sztabowego.

Który z nich, zdaniem Pana, jest korzystniejszy dla skutecznego opanowywania przez Pana umiejętności będących treścią ćwiczenia dowódczo-sztabowego?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Wariant	Opis wariantu	Odpowiedź
I	Ze składu studentów tworzyć mniej ćwiczących zespołów dążąc do, w miarę pełnej obsady etatowej dowództwa (sztabu).	
II	Ze składu studentów tworzyć więcej zespołów ćwiczących o niepełnej obsadzie etatowej dowództwa (sztabu)	
Nie mam zdania		

Bardzo prosimy o uzasadnienie swojego wyboru.

.....

.....

.....

.....

14. Jakie jest Pana odczucie zakresu zgodności pomiędzy tym czego nauczył się Pan podczas wykładów, seminariów, ćwiczeń grupowych i samodzielnego studiowania literatury z przedmiotów taktyczno-operacyjnych, a tym co było prezentowane podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego?

Prosimy podać w procentach.

Zgodne %

Niezgodne %

Prosimy ewentualnie podać przykłady:

.....

.....

.....

.....

15. Czy informacje zawarte w materiałach dydaktycznych (założenia, rozkazy, zarządzenia), które otrzymywał Pan podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego, wystarczały aby zrozumiał Pan sytuację taktyczną w jakiej musiał Pan rozwiązywać problemy, które były treścią poszczególnych etapów ćwiczenia dowódczo-sztabowego?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Całkowicie wystarczały

Na ogół wystarczały

Były niepełne

Były całkowicie niepełne

Nie mam zdania

Prosimy ewentualnie uzasadnić swoją odpowiedź podając przykłady.

.....

.....

.....

.....

.....

16. Jakie inne wnioski i propozycje zmian w procesie przygotowania i prowadzenia ćwiczenia dowódczo-sztabowego chciałby Pan jeszcze zgłosić?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Dziękujemy!

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

ZAKŁAD METODYKI SZKOLENIA TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO

Ankieta Nr 02/NA/96

ANKIETA Nr 02/NA/96

Proszę o wypełnienie i przesłanie tej ankiety do Instytutu Metodologii i Metodologii Szkoły Wojsk Lądowych.

Dziękuję

Dla celów statystycznych proszę podać swoje dane dotyczące Państwa osoby.

1. Stąd w „zawieszce” rozprawy stażowej

poniżej 5 lat:

5-10 lat:

powyżej 10 lat:

2. Specjalność:

- taktyka ogólna i sztuka operacyjna;
- taktyka i sztuka operacyjna rozdziałów wojsk

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ**WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH****ZAKŁAD METODYKI SZKOLENIA TAKTYCZNO-OPERACYJNEGO****Ankieta nr 02/Na/96**

W Akademii Obrony Narodowej prowadzone są badania ankietowe wśród kadry dydaktycznej i studentów w celu dalszego doskonalenia metodyki ćwiczeń dowódczo-sztabowych. Chcemy także skorzystać z Pana odczuć i opinii. Dlatego też, bardzo prosimy o udzielenie, w miarę wyczerpujących, odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszej ankiecie.

Badania są anonimowe i ich wyniki będą wykorzystane wyłącznie w pracy naukowej.

Dziękujemy.

Dla celów statystycznych prosimy podkreślić właściwe dane dotyczące Pańskiej osoby.

1. Staż w „zawodzie” nauczyciela akademickiego

poniżej 5 lat;

5÷10 lat;

powyżej 10 lat

2. Specjalność:

- taktyka ogólna i sztuka operacyjna;
- taktyka i sztuka operacyjna rodzajów wojsk

1. W jakim stopniu, zdaniem Pana, studenci znają - przed ćwiczeniem dowódczo-sztabowym teorię zagadnień (problemów) będących treścią ćwiczenia?
Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć ją znakiem „x”.

1	Całkowicie wystarczającym	
2	Wystarczającym	
3	W zasadzie wystarczającym	
4	Niewystarczającym	
5	Całkowicie niewystarczającym	
6	Nie mam zdania	

2. W jakim stopniu, zdaniem Pana, studenci znają - przed ćwiczeniem dowódczo-sztabowym - teorię niżej wymienionych zagadnień (problemów)?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Zagadnienia	Znajomość w wystarczającym zakresie	Znajomość w niewystarczającym zakresie
1	Zasady prowadzenia działań przez woiska własne		
2	Zasady prowadzenia działań przez woiska strony przeciwnej		
3	Organizacja, wyposażenie i możliwości wojsk własnych		
4	Organizacja, wyposażenie i możliwości wojsk strony przeciwnej		
5	Metodyka pracy dowództwa (sztabu) w procesie przygotowania walki		
6	Metodyka pracy dowódcy w procesie przygotowania walki		
7	Metodyka współpracy oficerów sztabu w procesie wypracowania decyzji dowódcy		
8	Metodyka współpracy szefów rodzajów wojsk (służb) w procesie przygotowania walki		
9	Metodyka formułowania zadań bojowych		
10	Forma i ilość dokumentów bojowych i zasad ich opracowania		

3. Czy Pana zdaniem cykl przed ćwiczeniem dowódczo-sztabowym zajęć w AON jest wystarczający, aby przygotować studentów do udziału w tymże ćwiczeniu?
Prosimy podkreślić właściwą odpowiedź.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy przedstawić ewentualne propozycje zmian w procesie przygotowania studentów do udziału w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym.

.....

.....

.....

.....

.....

4. W jakim stopniu, zdaniem Pana, studenci są przygotowani do wyrażania własnych myśli dotyczących przygotowania i prowadzenia walki, przystępując do udziału w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „X”.

Lp.	Sposób wyrażania własnych myśli	W stopniu wystarczającym	W stopniu niewystarczającym
1	Słownie		
2	Graficznie		
3	Opisowo		

5. Co Pana zdaniem, sprawia studentom najczęściej kłopotów podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego?
Prosimy ponumerować od 1 do 12, przyjmując 1 - najczęściej kłopotów, 2 - mniej, itd.

1	Zrozumienie sytuacji taktycznych stworzonych w ćwiczeniu	
2	Zrozumienie zadania bojowego	
3	Ocena możliwości działania wojsk strony przeciwnej	
4	Ocena możliwości działania wojsk własnych	
5	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji użycia wojsk własnych	
6	Dokonywanie kalkulacji czasowych i przestrzennych	
7	Formułowanie zadań bojowych	

8	Wyrażanie graficzne zaplanowanych zamiarów, decyzji, koncepcji działania	
9	Opracowywanie graficznych i opisowych dokumentów bojowych	
10	Współpraca z innymi oficerami ćwiczącego dowództwa (sztabu)	
11	Meldowanie i uzasadnianie przyjętych rozwiązań własnych	
12	Udzielanie odpowiedzi na pytania kontrolne wykładowcy	

Prosimy ewentualnie dopisać inne:

.....

.....

.....

.....

.....

6. Czy, Pana zdaniem, instruktaż dla studentów przed ćwiczeniem dowódczo-sztabowym w dotychczasowym ujęciu jest wystarczający?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

- Wystarczający
- Raczej wystarczający
- Nie wystarczający
- Nie mam zdania
- Nie prowadzę instruktażu w ogóle

7. Czy, Pana zdaniem, zdarzają się w toku ćwiczenia dowódczo-sztabowego sytuacje dydaktyczne, w których studenci nie wiedzą „o co chodzi” w rozpatrywanej sytuacji taktycznej?

Prosimy podkreślić właściwą odpowiedź:

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy podać ewentualne przykłady

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Czy, Pana zdaniem, wielkość ćwiczących zespołów studentów w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym jest właściwa?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy krótko uzasadnić powyższy wybór

.....

.....

.....

.....

.....

9. Jak Pan ocenia podział czasu programowego ćwiczenia dowódczo-sztabowego stosownie do problemów taktycznych rozwiązywanych w ćwiczeniu?
Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Problemy (zagadnienia) rozwiązywane w toku zajęć grupowych	Przeznaczony czas jest:		
		wystarczający	za mały	za duży
1	Wypracowywanie zamiarów decyzji koncepcji wykonywania zadań bojowych			
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji, koncepcji			
3	Opracowywanie graficzne i opisowe dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków			
4	Opracowywanie zadań bojowych			
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)			
6	Praca w terenie (rekonesans, stawianie zadań)			

10. Czy stopień szczegółowości rozpatrywania problemów taktycznych w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym jest, Pana zdaniem, wystarczający?
Prosimy wybrać i podkreślić właściwą odpowiedź.

Tak

Nie

Nie mam zdania

Prosimy ewentualnie uzasadnić swój wybór

.....

.....

.....

.....

.....

11. Jak Pan ocenia stopień szczegółowości rozpatrywania podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego poniższych problemów taktycznych?
 Prosimy wybrać właściwe odpowiedzi i zaznaczyć je znakiem „x”.

Lp.	Problemy (zagadnienia)	Stopień szczegółowości			
		za duża szcze- góło- wość	wystar- czająca szcze- góło- wość	zbyt duża ogólniko- wość	nie mam zdania
1	Wypracowywanie zamiarów, decyzji, koncepcji wykonywania zadań bojowych				
2	Uzasadnianie (meldowanie) powyższych zamiarów, decyzji i koncepcji				
3	Opracowywanie graficznie i opisowo dokumentów bojowych wyrażających plany użycia własnych sił i środków				
4	Opracowywanie zadań bojowych				
5	Praca w roli szefów rodzajów wojsk (służb)				
6	Praca w terenie. Rekonesans. Stawianie zadań.				

Prosimy podać ewentualne uwagi dotyczące szczegółowości rozpatrywania (podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego) innych problemów (zagadnień) niż podano powyżej.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

13. Poniżej przedstawiono dwa warianty ćwiczenia dowódczo-sztabowego.

Który z nich, zdaniem Pana, jest korzystniejszy dla skutecznego opanowywania przez Pana umiejętności będących treścią ćwiczenia dowódczo-sztabowego? Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

Wariant	Opis wariantu	Odpowiedź
I	Ze składu studentów tworzyć mniej ćwiczących zespołów dążąc do, w miarę pełnej obsady etatowej dowództwa (sztabu).	
II	Ze składu studentów tworzyć więcej zespołów ćwiczących o niepełnej obsadzie etatowej dowództwa (sztabu)	
Nie mam zdania		

Bardzo prosimy o uzasadnienie swojego wyboru i ewentualnie przedstawienie własnego wariantu zajęcia

.....

.....

.....

.....

14. Jakie jest Pana odczucie zakresu zgodności pomiędzy tym czego nauczyła się studentów podczas wykładów, seminariów, ćwiczeń grupowych i samodzielnego studiowania literatury z przedmiotów taktyczno-operacyjnych, a tym co było prezentowane podczas ćwiczeń dowódczo-sztabowych?

Prosimy podać w procentach.

Zgodne %

Niezgodne %

Prosimy ewentualnie podać przykłady:

.....

.....

.....

.....

15. Czy, Pana zdaniem, informacje zawarte w materiałach dydaktycznych (założenia, rozkazy, zarządzenia), które otrzymują studenci podczas ćwiczenia dowódczo-sztabowego, wystarczają aby studenci zrozumieli sytuację taktyczną w jakiej muszą rozwiązywać problemy taktyczne będące treścią poszczególnych etapów ćwiczenia dowódczo-sztabowego?

Prosimy wybrać właściwą odpowiedź i zaznaczyć znakiem „x”.

- Całkowicie wystarczają
- Na ogół wystarczają
- Były niepełne
- Były całkowicie niepełne
- Nie mam zdania

Prosimy ewentualnie uzasadnić swoją odpowiedź podając przykłady.

.....

.....

.....

.....

.....

16. Jakie inne wnioski i propozycje zmian w procesie przygotowania i prowadzenia ćwiczenia dowódczo-sztabowego chciałby Pan jeszcze zgłosić?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Dziękujemy!

3

**SPRAWNOŚCIOWE
I WYDOLNOŚCIOWE ASPEKTY
ĆWICZEŃ DOWÓDCZO-
SZTABOWYCH
ORGANIZOWANYCH DLA
STUDENTÓW
AKADEMII OBRONY NARODOWEJ**

(II PROGRAM BADAŃ)

3.1. ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE

Głównym celem edukacji w Akademii Obrony Narodowej jest przygotowanie wysokokwalifikowanych kadr dowódczych, sztabowych oraz naukowych i dydaktycznych na potrzeby sił zbrojnych.¹¹

Jednym z najważniejszych przedsięwzięć organizacyjno-dydaktycznych w procesie kształcenia studentów AON, są ćwiczenia dowódczo-sztabowe. Podstawowym celem tych ćwiczeń jest kształtowanie u studentów intelektualnych i praktycznych umiejętności zespołowego działania, w składzie stanowiska dowodzenia na szczeblu pułku, brygady lub dywizji pod kierunkiem dowódcy. Inne ćwiczenia tego rodzaju tzw. szkieletowe, przygotowują studentów do sprawnego dowodzenia przy zróżnicowanych szczeblach np. w relacji SD dywizji - SD pułku.

Ćwiczenia dowódczo-sztabowe spełniają również ważną rolę w formowaniu, doskonaleniu i utrwalaniu, niezbędnych każdemu dowódcy (oficerowi sztabu) wolicjonalnych walorów osobowości, do których między innymi można zaliczyć: wytrwałość, zdecydowanie, odwagę w myśleniu i w działaniu, odpowiedzialność, silną wolę, odporność na streśy, wolę walki i zwycięstwa, opanowanie, umiejętność działania w zespole, itp.

Ze względu na swą specyfikę, złożoność, wielorakość funkcji, celów i zadań oraz wymiar czasowo-przestrzenny, ćwiczenia dowódczo-sztabowe wymagają od ich uczestników (kadry dydaktyczno-naukowej i studentów), znacznego wysiłku intelektualnego i fizycznego.

W praktyce szkoleniowej AON ćwiczenia dowódczo-sztabowe przebiegają najczęściej w czterech etapach:¹²

1. Rozpoczęcie ćwiczenia .
2. Przygotowanie działań bojowych.
3. Przeprowadzenie działań bojowych („dynamika walki”).
4. Zakończenie ćwiczenia.

¹¹ Zob. Statut Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 1993, s. 6.

¹² Por. J. Halik. Prowadzenie ćwiczeń, w: *Metodyka kształcenia w Akademii Obrony Narodowej*, (red. K. Że gnałek). Warszawa 1995, s. 133.

We wszystkich wymienionych etapach studenci pełnią różnorodne funkcje, wykonują wiele zadań i czynności o charakterze intelektualnym i sensomotorycznym. Rzecz jasna, że natężenie wysiłku psychofizycznego w poszczególnych etapach będzie zróżnicowane, największe w etapie 2 i 3, znacznie mniejsze w 1 i 4. W toku przygotowania i prowadzenia walki studenci zapoznają się i analizują określoną sytuację bojową, przygotowują dane do podjęcia decyzji przez dowódcę, rozwiązują problemy taktyczne, podejmują decyzje i stawiają zadania, wykonują obowiązujące dokumenty, pracują na mapach, wykorzystując przy tym środki łączności i komputery. Należy przy tym nadmienić, że ćwiczenia dowódczo-sztabowe powinny być prowadzone w sposób ciągły (zasada ciągłości ćwiczeń i w warunkach zbliżonych do rzeczywistego pola walki (zasada realizmu ćwiczeń).¹³

Tak szerokie spektrum zadań i czynności wykonywanych w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych, wymaga od studentów nie tylko specjalistycznej wiedzy i umiejętności, ale także dobrego stanu zdrowia, wysokiej sprawności i wydolności psychofizycznej. Nie ulega bowiem wątpliwości, że w ćwiczeniach taktycznych występują sytuacje trudne (stresogenne), gdzie długotrwały (kilkudobowy) wysiłek psychiczny i fizyczny implikować będzie endogenne zakłócenia w funkcjonowaniu organizmu. W konsekwencji niedoboru snu, oddziaływania sytuacji stresowych oraz długotrwałej intensywnej pracy, może dochodzić do zmęczenia psychofizycznego, a nawet wyczerpania, porównywalnego w pewnym sensie z zespołem wyczerpania walką (ZZW).¹⁴

W świetle powyższego problem sprawności i wydolności fizycznej oraz odporności psychicznej studentów AON, w kontekście ich sprawnego i skutecznego działania w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych nabiera istotnego znaczenia.

Epistemologiczne, eksploracyjne i eksplanacyjne przesłanki wynikające z powyższych konstatacji, uzasadniają, jak się wydaje, celowość i potrzebę przeprowadzenia badań empirycznych związanych przedmiotowo z tematem prezentowanej koncepcji.

¹³ Zob. *Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych i operacyjnych w wojskach lądowych*, (red. B. Szulc), Warszawa 1993, s. 14 i 21.

¹⁴ Zob. B. Rokicki. *Straty psychiczne w działaniach bojowych*. „Zeszyty Naukowe AON” nr 3, 1995, s.220

3.2. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Cele badań

W literaturze rodzimej i obcej, a także w powszechnym obiegu, egzystuje aksjomat, że dobry stan zdrowia, sprawność i wydolność fizyczna stanowi *conditio sine qua non* zawodowej aktywności człowieka. Tu rodzi się pytanie: czy i jaki sposób wymienione czynniki somatyczne wpływają na sprawność działania w sytuacjach trudnych i stresogennych, które występują w ćwiczeniach taktycznych?

Stąd też CELEM GŁÓWNYM badań jest eksploracja i eksplanacja wpływu sprawności i wydolności fizycznej studentów AON na sprawność i skuteczność ich działalności w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych.

Z tak sprecyzowanego celu głównego wynikają CELE SZCZEGÓŁOWE, sprowadzające się do:

1. Określenia poziomu sprawności i wydolności studentów AON.
2. Określenia wpływu różnorodnych form aktywności ruchowej (narcciarstwo, turystyka piesza, ćwiczenia rekreacyjno-relaksacyjne) na stan zmęczenia psychofizycznego studentów w czasie ćwiczeń dowódczo-sztabowych organizowanych w terenie.
3. Ustalenie zmian wydolności i sprawności fizycznej studentów przed i po zakończeniu ćwiczeń dowódczo-sztabowych.
4. Zbadania zależności (związku przyczynowo-skutkowego) między sprawnością fizyczną, a sprawnością dowodzenia oraz między wydolnością fizyczną a skutecznością dowodzenia.

Problemy badawcze i hipotezy robocze

Stosownie do zakładanych celów badań GŁÓWNY PROBLEM BADAWCZY wyraża się w pytaniu: Czy i w jaki sposób sprawność i wydolność fizyczna studentów AON wpływa na ich sprawność i skuteczność działania w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych?

PROBLEMY SZCZEGÓŁOWE sformułowano w: postaci następujących pytań badawczych

1. Jaki jest poziom sprawności i wydolności studentów AON?
2. Czy i w jaki sposób ćwiczenia fizyczne i rekreacyjno-relaksacyjne stosowane podczas ćwiczeń dowódczo-sztabowych, wpływają na poziom zmęczenia psychofizycznego studentów?
3. Czy ćwiczenia dowódczo-sztabowe w terenie (obóz letni i zimowy, ćwiczenia szkieletowe), powodują zmiany w zakresie sprawności i wydolności fizycznej studentów?
4. Czy sprawność i wydolność fizyczna studentów wpływa na ich sprawność dowodzenia (działalność dowódczo-sztabową)?

Wnikliwa, synkrytyczna analiza literatury oraz przedstawiona w niniejszej koncepcji problematyka badawcza, legły u podstaw wykreowania **HIPOTEZY GŁÓWNEJ**, którą można ująć następująco:

Wieloletnie obserwacje i doświadczenia wskazują, że ćwiczenia taktyczne implikują zjawisko zmęczenia psychofizycznego, co w znacznej mierze obniża efektywność działania ćwiczących. Poszukując remedium na złagodzenie skutków tego zjawiska można przypuszczać, że jeżeli w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych zastosujemy ćwiczenia fizyczne o charakterze rekreacyjno-relaksacyjnym, to zwiększymy odporność studentów na zmęczenie psychofizyczne, wpływając tym samym na zwiększenie ich aktywności i skuteczności działania.

Operując w obrębie problemów szczegółowych, sformułować można następujące **HIPOTEZY SZCZEGÓŁOWE**

1. Aktualny poziom sprawności i wydolności fizycznej studentów jest zróżnicowany i w znacznej mierze odbiega od pragmatycznych wymagań.
2. Ćwiczenia fizyczne i rekreacyjno-relaksujące stosowane w trakcie ćwiczeń dowódczo-sztabowych redukują zmęczenie psychofizyczne, wydłużają i zwiększają zdolność do skutecznej pracy intelektualnej i sensomotorycznej.

3. Ćwiczenia dowódczo-sztabowe, organizowane w terenie w ramach obozów letnich i zimowych, powodują istotne statystycznie zmiany w poziomie wydolności i sprawności fizycznej studentów AON.

4. Sprawność i wydolność fizyczna wpływa w istotny statystycznie sposób na sprawność dowodzenia.

W procedurze badawczej przyjętej w niniejszej koncepcji założona, że powyższe hipotezy będą weryfikowane pozytywnie co oznacza, że dowodzenie prawdziwości hipotez przebiegać będzie na drodze odwoływania się do empirii. Niektóre hipotezy będą sprawdzane pozytywnie poprzez confirmację czyli częściowe pozytywne potwierdzenie empirycznych konsekwencji wynikających z tych hipotez. Wyniki badań empirycznych stanowiąc będą podstawę do wnioskowania indywidualnego potwierdzającego lub odrzucającego przyjęte hipotezy.

Wskaźniki i zmienne

Trafny dobór wskaźników i zmiennych jest podstawowym kanonem metodologicznym a zarazem skutecznym sposobem przewycięzania trudności przy empirycznym sprawdzaniu hipotez. Z problematyki badawczej wynika, że przedmiotem badań będą przede wszystkim zjawiska, fakty i zdarzenia w pełni obserwowalne i mierzalne. Z tego powodu w procedurze badawczej wykorzystane będą głównie *wskaźniki empiryczne*, gdzie relacja między indicatorem a wskaźnikiem ma charakter rzeczowy i tak: wartość tętna i ciśnienia będzie wskaźnikiem wydolności fizycznej, wyniki z testów sprawnościowych będą wskaźnikami sprawności fizycznej, itp. W podanych przykładach wskaźniki poziomu wydolności i sprawności są obserwowalne podobnie jak te zjawiska, różnią się jednak od samych zjawisk, a związek łączący jednych z drugimi ma charakter statystycznej bądź całkowitej zależności empirycznej.

W znacznie mniejszym wymiarze badane będą zjawiska, fakty i zdarzenia nie obserwowane bezpośrednio np. wnioskowanie na podstawie zachowania się badanego w określonej sytuacji. W tym przypadku wnioskowanie będzie miało charakter pośredni, oparte na *wskaźnikach inferencyjnych* (np. ocena sprawności dowodzenia na podstawie opinii rozjemcy).

Zmienne określają pod jakim względem rozpatrujemy, porządkujemy czy różnicujemy pewne przedmioty czy zjawiska.

W planowanych badaniach przewiduje się występowanie *zmiennych ilościowych i jakościowych*.

Do zmiennych ilościowych zaliczyć można wszystkie dane wyrażane w wartościach liczbowych i procentach np. liczba oficerów uprawiających sport, procent oficerów o wysokiej sprawności fizycznej, itp.

Zmienne jakościowe dotyczące badań to np. poziom wydolności, poziom sprawności, stan zmęczenia, poziom umiejętności, itp.

Opisane wyżej dwie kategorie zmiennych mierzone będą za pomocą *skal nominalnych i porządkowych*.

Metody, techniki i narzędzia badawcze

A. Metody empiryczne

1/ Obserwacja naukowa

Metoda ta wykorzystana będzie w najszerszym zakresie, mając charakter indywidualny, uczestniczący i bezpośredni. Za pomocą tej metody zbadane zostaną takie zjawiska jak: sprawność i wydolność fizyczna, umiejętności fizyczne, odporność na zmęczenie fizyczne.

Do badania wydolności układu krążenia zastosowany będzie test Beukera i Richtera, polegający na jednoczesnym obciążeniu dynamicznym i pomiarze tętna spoczynkowego i wysiłkowego. Wydolność układu oddechowego mierzona będzie próbą zwykłego dowolnego bezdechu (w sekundach). Pomiar tętna dokonywany będzie techniką palpacyjną na tętnicy szyjnej. Pomiar ciśnienia skurczowego i rozkurczowego prowadzony będzie za pomocą sfigmomanometru Riva-Rocciego i stetoskopu (techniką osłuchową Korotkowa).

Sprawność fizyczna badana będzie na podstawie testów i norm sprawnościowych, natomiast miernikiem umiejętności fizycznych będzie poziom opanowania techniki jazdy na nartach.

Odporność na zmęczenie badana będzie poprzez obserwację aktywności sęsomotorycznej badanych i ich zachowań w różnych sytuacjach.

Wyniki badań zostaną zapisane w karcie badań (załącznik 1).

2. Metody badania opinii

W badaniach zastosowana zostanie metoda wywiadu skategoryzowanego, gdzie narzędzie badawcze stanowi kwestionariusz wywiadu (załącznik 2).

Metoda ta umożliwi uzyskanie materiału empirycznego dotyczącego następujących danych:

- charakterystyki badanej zbiorowości;
- oceny postaw, poglądów i motywacji;
- stanu przygotowania psychofizycznego;
- wniosków i postulatów badanych.

B, Metody teoretyczne

1/ *Analiza literatury przedmiotu* - stanowiąca podbudowę teoretyczną badań empirycznych.

2/ *Porównanie* - pozwalające na ustalenie analogii i różnic między badanymi przedmiotami (zjawiskami).

3/ *Uogólnienie* - posłuży do syntezy faktów empirycznych oraz umożliwi wykrywanie przyczyn stwierdzonych cech i zjawisk powtarzalnych. W konsekwencji pozwoli to na tworzenie praw empirycznych i dokonanie klasyfikacji zjawisk.

4/ *Indukcja i redukcja* - są to główne metody w badaniach empirycznych.

Metoda indukcyjna pozwoli na wyprowadzenie uogólnień z faktów jednostkowych (od szczegółu do ogółu). Stanowić będzie postawę przy weryfikowaniu hipotez, a w konsekwencji umożliwi tworzenie nowych twierdzeń i wniosków (faktów naukowych). W badaniach zastosowana będzie indukcja enumeracyjna niezupełna, gdzie wnioskowanie przebiega w relacji przesłanka-wniosek.

Metoda redukcji zostanie zastosowana w takich przypadkach, gdy znany będzie wniosek, a poszukiwać będziemy przyczyny danego zjawiska. Wnioskowanie w tej metodzie przebiegać będzie w relacji wniosek-przesłanka.

Wymienione metody nie zapewniają 100% pewności, dają natomiast wystarczająco wysokie prawdopodobieństwo.

5/ *Metody statystyczne*

Uzyskany materiał badawczy zostanie uporządkowany, obliczony i opisany statystycznie. Niektóre cechy jakościowe poddane będą *kwantyfikacji* to znaczy sprowadzone będą do wyrazu liczbowego (np. poziom sprawności fizycznej).

W celu przeprowadzenia wnioskowania statystycznego, zastosowane będą szeregi rozdzielcze, obliczanie proporcji (odsetek), średniej arytmetycznej, mediany, wariancji, odchylenia standardowego i błędu standardowego.

W celu zbadania korelacji między zmiennymi wykorzystany będzie test χ^2 K. Pearsona wg. wzoru:

$$\chi^2 = \frac{(f_o - f_e)^2}{f_e}$$

gdzie: χ^2 - wartość korelacji

f_o - wielkość zaobserwowana (empiryczna)

f_e - wielkość oczekiwana (teoretyczna)

Dla określenia siły związku między dwiema zmiennymi zastosowany będzie współczynnik Cramera wg. wzoru:

$$V^2 = \frac{\chi^2}{N \min(r-1, c-1)}$$

gdzie: V^2 - wielkość współczynnika Cramera

χ^2 - wartość korelacji

N - liczba danych

\min - (r-1, c-1) - mniejsza wartość stopnia swobody

Do obliczania danych brzegowych (liczbowych i procentowych), wartości χ^2 oraz współczynnika Cramera, zastosowany będzie program komputerowy WIBS.

Uzyskane wyniki prezentowane będą graficznie w postaci tabel i wykresów. Do przeprowadzenia badań zamierza się zastosować:

- 1) kartę badań (wzór A) oraz
- 2) kwestionariusz wywiadu (wzór B).

Organizacja i przebieg badań

Badania zostaną przeprowadzone w latach 1995-1996 zgodnie z załączonym harmonogramem (załącznik 3).

Będą nimi objęci losowo wybrani studenci I i II roku z Wydziału Wojsk Lądowych AON. Badania prowadzone będą na terenie uczelni oraz w miejscach organizowania ćwiczeń dowódczo-sztabowych, szkieletowych, na obozach: letnim i zimowym.

Badania wydolnościowe i sprawnościowe prowadzone będą podczas programowych zajęć i sprawdzianów z wychowania fizycznego w obiektach sportowych AON.

Sprawność wykonywania czynności sensomotorycznych, umiejętności dowódczo-sztabowe i fizyczne, a także poziomu zmęczenia psychofizycznego, badane będą w trakcie ćwiczeń dowódczo-sztabowych w terenie. Organizacja i przebieg badań skorelowane będą z planem studiów na Wydziale Wojsk Lądowych i realizowane będą w układzie: przed ćwiczeniem - w trakcie ćwiczeń - po ćwiczeniach. Prowadzenie badań nie będzie zakłócać przebiegu ćwiczeń.

Przedstawione konstatacje metodologiczne stwarzają - jak się wydaje - realne szanse naukowego i użytecznego dla praktyki rozwiązania problemów zawartych w niniejszej koncepcji.

3.3. NARZĘDZIA BADAWCZE

W celu weryfikacji zaprezentowanych wstępnych hipotez badawczych zamierza się w kolejnym etapie pracy zastosować następujące narzędzia badawcze:

- kartę badań (wzór A)
- kwestionariusz wywiadu (wzór B).

KARTA BADAN Nr

Imię i Nazwisko Rodzaj ćwiczeń Rok studiów/grupa

Kod	Badana cecha /zmienna/	Wyniki badania /wartości zmiennej/						Uwagi
		przed ćw.		w czasie ćwiczenia		po ćw.		
1.	Tętno spoczynkowe	<u>Kod</u> 1.1		<u>Kod</u> 1.2		<u>Kod</u> 1.3		
2.	Tętno wysiłko- we	po 1 min.	2.1		2.2		2.3	
		po 2 min.	2.4		2.5		2.6	
		po 3 min.	2.7		2.8		2.9	
3.	Ciśnienie krwi spoczynkowe	3.1		3.2		3.3		
4.	Ciśnienie krwi wysiłkowe	4.1		4.2		4.3		
5.	Czas dowolnego bezdechu /w sek./	5.1		5.2		5.3		
6.	Poziom wydolności fiz.	6.1		6.2		6.3		
7.	Poziom sprawności fiz.	7.1		-	-	7.2		
8.	Poziom umiejtnoś- ci fizycznych	-	-	8,1		-	-	
9.	Poziom umiejtnoś- ci dowódczo-szta- bowych	-	-	9,1		-	-	

Uwaga: 1/ Pomiaru tętna dokonywać w ciągu 15 sek., otrzymany
wynik pomnożyć przez 4.

2/ W pkt. 6, 7, 8, 9 przyjąć skalę ocen: 5, 4, 3, 2.

3/ Wyniki wpisywać piórem lub długopisem.

.....
Rok studiów

KWESTIONARIUSZ WYWIADU Nr

.....
Rodzaj ćwiczeń

I. METRYCZKA	
1. Wiek	
2. Wzrost.....	
3. Ciężar ciała.....	
4. Grupa zdrowia.....	
5. Ukończona WSO..... w roku.....	
6. Ukończone WKDO tak-nie ...w roku.....	
II. PYTANIA	ODPOWIEDZI
1. Czy Pana zdaniem ćwiczenia dowódczo-sztabowe organizowane w AON, przebiegają w warunkach zbliżonych do rzeczywistego pola walki?	1.1. tak 1.2. nie 1.3. nie wiem
2. Czy uważa Pan, że w czasie ćwiczeń taktycznych powinny być organizowane zajęcia rekreacyjne np. narciarstwo, turystyka, sporty wodne?	2.1. tak 2.2. nie 2.3. nie mam zdania
3. Czy sądzi Pan, że przez stosowanie ćwiczeń relaksacyjno oddechowych w ćwiczeniach taktycznych, można w znacznym stopniu zmniejszyć zmęczenie psychofizyczne?	2.1. tak 2.2. nie 2.3. nie wiem
4. Jaki jest Pana stosunek intelektualny i emocjonalny do ćwiczeń dowódczo-sztabowych?	4.1. pozytywny 4.2. negatywny 4.2. neutralny
5. Jaka rolę Pana zdaniem odgrywają ćwiczenia dowódczo-sztabowe w przygotowaniu profesjonalnym studentów	5.1. bardzo ważna 5.2. ważna 5.3. mało ważna
6. Czy według Pana ilość ćwiczeń dowódczo-sztabowych zawartych w programie studiów jest:	6.1. wystarczająca 6.2. za duża 6.3. za mała
7. Czy w czasie ćwiczeń dowódczo-sztabowych odczuwa Pan zmęczenie psychofizyczne:	7.1. wysokie 7.2. średnie 7.3. niskie 7.4. nie
8. Czy w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych dobowa fizjologiczna norma snu 6-8 godzin, jest zachowana:	8.1. tak 8.2. nie

4

WYNIKI BADAŃ SONDAŻOWYCH

Z BADAŃ OPINIĘ ABSOLWENTÓW
SONAŻY WZAKRESIE METODYC
KSZTAŁCENIA W OVICZONACI
TAKTYCZNY

4.1.

SPRAWOZDANIE Z BADANIA OPINII ABSOLWENTÓW AON WWL W ZAKRESIE METODYKI KSZTAŁCENIA W ĆWICZENIACH TAKTYCZNYCH

I. TEMAT BADAN: Metodyka kształcenia studentów AON w ćwiczeniach taktycznych.

II. CEL BADAN: Uzyskać dane określające rolę i strukturę ćwiczeń taktycznych w AON oraz propozycje ich doskonalenia dla zapewnienia wysokiej efektywności kształcenia studentów AON.

III. TEREN BADAN: AON.

IV. TERMIN BADAN: styczeń - luty 1995 r.

V. PROWADZACY BADANIA: płk dr Józef LAZAREK.

VI UCZESTNICZY BADAN: Absolwenci AON - promocja 1995 r.

VII. ZASADNICZE PROBLEMY BADAWCZE:

1. Jaka jest rola ćwiczeń taktycznych w procesie kształcenia studentów AON WWL?
2. Jaki jest stan metodyki kształcenia w ćwiczeniach grupowych?
3. Jaki jest stan metodyki kształcenia w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych?
4. W jakim kierunku powinno zmierzać przygotowanie absolwentów AON do dowodzenia oddziałem?

VIII. WARUNKI ORGANIZACJI BADAN.

Dla uzyskania opinii studentów wykorzystano ankietę. Wszyscy respondenci odpowiadali na pytania indywidualnie, anonimowo, dysponując czasem kilkunastu dni. Uzyskane wyniki badań opinii, kończących studia oficerów, traktowane są jako ważne źródło informacji o procesie tworzenia nowego systemu dydaktyczno-wychowawczego w naszej uczelni.

IX. WYNIKI BADAN:

1. Czy, Pana zdaniem, rola ćwiczeń taktycznych w procesie kształcenia w AON, powinna mieć tendencje:

a/ wzrastające	-60%
b/ malejące	-15%
c/ na dotychczasowym poziomie	-20%
d/ nie mam zdania	- 5%

2. Ile ćwiczeń grupowych należy prowadzić w ciągu jednego roku studiów AON?

a/ tak jak dotychczas	-10%
b/ dwa, w tym jedno wprowadzające, a drugie kompleksowe, obejmujące całość problematyki, z którą na polu walki może spotkać się pz /DZ/	- 90%
c/ żadnych ćwiczeń grupowych, wystarczą wykłady, seminaria i studiowanie literatury	- 0%
d/ inne rozwiązania /jakie?/
- ćwiczenie wprowadzające.	- 0%

3. W ćwiczeniu grupowym, Pana zdaniem, należy:

a/ egzekwować od studentów ich własne rozwiązania wypracowane w czasie nauki własnej	- 5%
b/ rozwiązywać problemy taktyczne w czasie zajęć wspólnie przez wszystkich studentów	- 85%
c/ pokazywać studentom rozwiązania autorskie	- 5%
d/ nie mam zdania	- 5%

4. Czy, Pana zdaniem, w ćwiczeniu grupowym poszczególne zagadnienia szkoleniowe, należy realizować:

a/ bardziej w ujęciu czynności dowódcy, oficera sztabu, szefa rodzaju wojsk, a więc eksponować metodykę ich pracy	- 50%
b/ bardziej w ujęciu koncepcji działania i użycia wojsk, a więc eksponować poprawność rozwiązań, a nie drogę dojścia do nich	- 50%
c/ nie mam zdania	- 0%

5. Jakiego, Pana zdaniem, powinny być proporcje treści zajęć w ćwiczeniu grupowym:

a/ treści o charakterze decyzyjnym /konceptyjnym/ - średnio 60-80%	- 40%
b/ treści o charakterze wykonawczym /sztabowym/ - średnio 50-70%	- 60%
c/ równo po 50%	- 0%

6. W związku z integracją grup szkoleniowych studentów, należałoby zdaniem Pana:

a/ częściej niż dotychczas wprowadzać do ćwiczeń grupowych elementy ćwiczeń dowódczo-sztabowych	-15%
b/ zmniejszyć ilość ćwiczeń grupowych, a na to miejsce wprowadzić mini ćwiczenia dowódczo-sztabowe	-75%
c/ pozostawić bez zmian	-10%

7. Czy, Pana zdaniem, tworząc zespoły sztabowe w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych należy przydzielać studentom stanowiska służbowe zgodnie z ich specjalnościami:

a/ tak	-90%
b/ nie	- 5%
c/ nie mam zdania	- 5%

8. W jaki sposób prowadzić ćwiczenia szkieletowe ze studentami AOH, aby nauczyć oficerów dowodzenia podległymi sztabami z zapewnieniem realizmu pola walki:

a/ tak jak dotychczas	- 0%
b/ w terenie z faktycznym rozmieszczeniem organów dowodzenia /PD/ na odległościach wynikających z rzeczywistej sytuacji operacyjno-taktycznej	- 90%
c/ z wykorzystaniem symulacji komputerowej /bez wyjazdu w teren/	- 10%
d/ nie mam zdania	- 0%

9. Jakie są inne uwagi i propozycje dotyczące przygotowania absolwentów AON do dowodzenia oddziałem na współczesnym polu walki:

a/ główny wysiłek procesu dydaktyczno-wychowawczego AON WWL skierować na przygotowanie do pierwszego stanowiska służbowego, według posiadanej specjalności wojskowej, z zapewnieniem niezbędnej wiedzy z pedagogiki, psychologii, informatyki do kierowania podwładnymi;

b/ Katedra Dowodzenia powinna uczyć metod pracy dowódcy, oficerów sztabu, szefów rodzajów wojsk i służb w procesie decyzyjno-wykonawczym;

c/ Katedra Taktyki Ogólnej powinna uczyć myślenia poprzez rozwiązywanie problemów taktycznych;

d/ więcej czasu studiów należy poświęcić na przygotowanie oficerów do dowodzenia oddziałem w okresie pokoju na wozach dowodzenia i komputerach;

e/ wrócić do grup ogólnowojskowych i grup według specjalności - bo inaczej wysiłek zostanie zmarnowany.

X. OCENA WYNIKÓW BADAŃ:

Uzyskany materiał badawczy jest bardzo interesujący i umożliwia rozwiązanie zagadnień badawczych. Należy jednocześnie podkreślić ogromną troskę kończących studia oficerów o jakość przygotowania do zadań w jednostkach wojskowych /jedynie 10% nie miało sprecyzowanego zdania przy odpowiedziach na pytania 4 - 6 a przy pytaniu 9 - blisko 30% odważyło się pójść dalej niż krytyczna ocena i zaproponować własne rozwiązania i sugestie/.

Analiza odpowiedzi respondentów wskazuje, że przeszło połowa studentów WWL /60%/ uważa, że rola ćwiczeń taktycznych w AON powinna wzrosnąć /odp. na pyt. 1/. Aż 67% opiniujących jest zdania, że na każdym roku studiów WWL należy ograniczyć ilość ćwiczeń grupowych do dwóch:

- jedno - wprowadzające /pokazujące metodykę postępowania dowódcy w procesie dowodzenia na polu walki/;
- drugie - kompleksowe obejmujące całość problematyki, z którą na polu walki może spotkać się pz /odp. na pyt. 2/.

Zdecydowana większość jest za nauczaniem studentów w czasie zajęć grupowych, a nie za "odpytywaniem" /odp. na pyt. 3/

Przy odpowiedzi na pytanie dotyczące doboru zagadnień szkoleniowych w zajęciu grupowym, opiniujący podzielili się na dwie grupy. Pierwsza, w ilości około 45%, aprobuje nauczanie metodyki pracy dowódcy, a więc drogę dojścia do rozwiązania problemów taktycznych. Druga grupa /44%/ skłania się do preferowania koncepcji działania wojsk na polu walki /odp. na pyt. 4/.

Powyższa opinia, w pewnym sensie, potwierdza odpowiedź na pytanie piąte, gdzie aż 70% respondentów gloryfikuje nauczanie oficerów myślenia w procesie dowodzenia, gdzie treści zajęć o charakterze decyzyjnym winno być w granicach 60-80%.

Opiniujący zdecydowanie /67%/ opowiadają się za zmniejszeniem ilości ćwiczeń grupowych w ciągu roku studiów /potwierdzenie odpowiedzi na pytanie drugie/, a uzyskane rezerwy czasowe przeznaczyć na epizodyczne ćwiczenia dowódczo-sztabowe, w których każdy ze studentów wykonuje zadania zgodnie ze swoją specjalnością /90% odp. na pyt. 7/.

Studenci WWL są zdania /90%/, że najlepszym sposobem nauczania dowodzenia podległymi sztabami i wojskami są ćwiczenia szkieletowe w terenie, gdzie punkty dowodzenia rozmieszczone są na odległościach rzeczywistych.

Wśród propozycji dotyczących przygotowania absolwentów AON do dowodzenia oddziałem, wyczuwa się wyraźnie prośbę oficerów o nauczanie dowodzenia na szczeblu oddziału, zarówno w czasie pokoju, jak i wojny oraz wyposażenia ich w niezbędną wiedzę, wspomagającą kierowanie ludźmi z zakresu psychologii, pedagogiki, itp. zgodnie z posiadaną specjalnością wojskową.

XI. WNIOSKI KOŃCOWE

1. Uzyskane wyniki badań potwierdzają wcześniejsze badania z lat 1991-1993 przeprowadzone z absolwentami WWL - i dlatego wymagają uważnego spojrzenia na proces studiów w AON.

2. Mimo dużej wiarygodności, pozyskane opinie i sugestie absolwentów WWL - luty 1994 należy skonfrontować z opiniami nauczycieli akademickich w tym zakresie dla zapewnienia pełnego obiektywizmu wniosków.

3. Wprowadzić w przyszłości eksperymenty dydaktyczne na Wydziale Wojsk Lądowych dla wyeliminowania lub ostatecznego potwierdzenia trafności propozycji studentów w zakresie roli i sposobów prowadzenia ćwiczeń taktycznych w AON.

4.2.

SPRAWOZDANIE Z BADANIA OPINII W ZAKRESIE PRZYGOTOWANIA METODYCZNEGO ABSOLWENTÓW AON DO ZADAŃ W JEDNOSTKACH WOJSKOWYCH

TEMAT BADAN: Metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego realizowana w procesie studiów w AON

CEL BADAN: Uzyskać od słuchaczy kończących studia w AON informacje dotyczące skuteczności kształcenia w zakresie metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego.

TEREN BADAN: AON

CZAS BADAN: styczeń 1995 - luty 1995 r.

PROWADZĄCY BADANIA: płk ŁAZAREK J.

UCZESTNICY BADAN: Absolwenci AON - promocja 1995.

ZASADNICZE PROBLEMY BADAWCZE:

1. Jakie jest znaczenie metodyki szkolenia operacyjno taktycznego oficerów SZ RP do obrony?

2. Jakie są umiejętności stosowania form i metod w szkoleniu operacyjno-taktycznym?

3. Jakie są umiejętności oficerów w zakresie metodyki ćwiczeń taktycznych?

4. Czy istnieją i jakie są propozycje doskonalenia przygotowania metodycznego absolwentów AON do zadań w jednostkach wojskowych?

WARUNKI ORGANIZACJI BADAN:

Dla uzyskania opinii słuchaczy AON kończących studia wykorzystano ankietę, w której pytania miały charakter skategoryzowano-otwarty. Wszyscy respondenci odpowiadali na pytania indywidualnie, anonimowo, dysponując czasem kilkunastu dni.

WYNIKI BADAŃ:

1. Jakie znaczenie w przygotowaniu SZ RP do obrony państwa odgrywa metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego dowództw, sztabów i wojsk?

a/ bardzo ważne	- 25%
b/ ważne	- 70%
c/ marginalne	- 5%
d/ nie ma znaczenia	- 0%

2. W metodyce szkolenia operacyjno-taktycznego podstawowymi formami szkolenia /kształcenia/ są wykłady, informacje, semina-
ria, pokazy i ćwiczenia taktyczne /operacyjne/.

Proszę ocenić własne umiejętności realizacji wymienionych form w skali 1-6.

FORMA	OCENA	1	2	3	4	5	6
wykład		15	10	15	45	15	0
informacja		11	11	11	44	22	11
seminarium		0	20	25	40	10	5
pokaz		0	0	35	60	5	0
ćwiczenie takt.		0	15	25	50	10	0

3. Najbardziej zalecanymi metodami szkolenia /kształcenia/ w szkoleniu operacyjno-taktycznym są: dyskusja, metoda sytuacyjna, metody problemowe.

Proszę ocenić własne umiejętności zastosowania wymienionych metod w skali 1-6.

FORMA	OCENA	1	2	3	4	5	6
wykład		10	10	35	15	25	5
informacja		0	0	22	66	12	0
seminarium		15	15	25	30	10	5

4. O jakości wykonania zadań szkoleniowych jednostek wojskowych /zadań dydaktyczno-wychowawczych uczelni wojskowych/ decydują ćwiczenia taktyczne. Proszę ocenić własne umiejętności metodyki ćwiczeń taktycznych w skali 1-6.

METODYKA CWICZEN	OCENA	1	2	3	4	5	6
Analiza tematu ćwiczenia		10	10	50	20	10	0
Analiza rodzaju ćwiczenia		15	15	45	15	10	0
Sformułowanie koncepcji		10	15	50	20	5	0
Opracowanie dokumentów		5	5	60	20	10	0
Organizowanie ćwiczeń		10	10	50	25	5	0
Prowadzenie ćwiczeń		10	10	50	25	5	0

5. Proszę ocenić w skali 1-6 skuteczność kształcenia w AON w zakresie metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego poprzez wykłady, seminaaria, ćwiczenia metodyczne:

FORMY KSZTAŁCENIA	OCENA	1	2	3	4	5	6
WYKŁAD		0	0	33	44	23	0
SEMINARIUM		0	0	22	78	0	0
CWICZENIE METODYCZNE		0	0	35	15	25	25

a/ co jest godne kontynuowania?

- ćwiczenie metodyczne

b/ co należy wprowadzić?

- wykład panelowy
- konwersatoria
- możliwość dyskusji nad problemami w czasie zajęć
- ćwiczenie metodyczne przed rozpoczęciem pracy dyplomowej

c/ czego należy unikać?

- długich wykładów
- mówienia o niczym

6. Co byłoby bardziej skuteczne w kształceniu słuchaczy AON w metodyce opracowania ćwiczeń taktycznych?

a/ opracowanie wybranych dokumentów różnych ćwiczeń, w krótkim wymiarze godzin z pokazem gotowych dokumentów i samodzielną pracą w toku nauki własnej przed zajęciem /tak jak dotychczas/ - 15%

b/ opracowanie wszystkich dokumentów jednego rodzaju ćwiczenia, w czasie wystarczającym na naukę w toku zajęcia: - 80%

c/ inaczej /jak?/ - 5%

- uczyć tylko opracowania położenia wyjściowego, a resztę pozostawić słuchaczowi.

- uczyć opracowania ćwiczeń według specjalności wojskowej.

7. Jakie są Pańskie propozycje aby AON przygotowała swoich absolwentów do zadań w jednostkach i uczelniach wojskowych w zakresie metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego, szczególnie metodyki ćwiczeń taktycznych?

- uczyć studentów wszystkich umiejętności /praktycznie/ wchodzących w zakres metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego;
- zwiększyć ilość godzin /2, 3 krotnie/ na metodykę szkolenia operacyjno-taktycznego;
- główny wysiłek kształcenia skierować na nauczanie umiejętności opracowania, organizowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych w brygadzie;

- wykorzystać studentów do opracowania ćwiczeń w katedrach oraz sztabach i wojskach;
- zapewnić w nauczaniu metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego udział nauczycieli z praktyką szkoleniową na szczeblu pułku i dywizji;
- umożliwić studentom opracowanie ćwiczeń według swojej specjalności wojskowej.

OCENA WYNIKÓW BADAŃ

Uzyskane wyniki badań świadczą o bardzo poważnym podejściu absolwentów AON do swoich przyszłych obowiązków służbowych.

Zdecydowana większość respondentów /90%/ uznaje metodykę szkolenia operacyjno-taktycznego za decydującą o przygotowaniu SZ RP do obrony państwa /odp. na pyt. 1/. Znajomość form szkolenia budzi niepokój. Oceny skali 1-3 wystawiło sobie przy wykładzie - 40%, informacji - 33%, seminarium - 35%, pokazie - 33%, a przy ćwiczeniach taktycznych - 25% /odp. na pyt. 2/.

Podobne zatroskanie budzą oceny za znajomość metod szkolenia, gdzie w skali 1-3, znajduje się - dyskusja - 55%, metoda sytuacyjna - 55%, metody problemowe - 55% odpowiedzi /odp. na pyt. 3/.

Nieco gorzej jest przy ocenie umiejętności opracowania ćwiczeń taktycznych, gdzie oceny w skali 1-3, wystawiło sobie 70%. Ale przy ocenie umiejętności organizowania i prowadzenia ćwiczeń, ilość ocen /1-3/ wzrasta odpowiednio: 75% i 75% /odp. na pyt. 4/.

Za najbardziej skuteczne w przygotowaniu metodycznym absolwentów AON, opiniujący uznali ćwiczenia metodyczne, następnie seminaria, a na końcu wykłady. Mimo to oceny w skali 1-3 wystawiło ćwiczeniom metodycznym blisko 35% oficerów /odp. na pyt. 5/.

Zdecydowana większość respondentów /80%/ jest za tym aby w ćwiczeniu metodycznym pod kierunkiem nauczyciela opracować wszystkie dokumenty jednego ćwiczenia taktycznego /odp. na pyt. 6/.

Propozycje doskonalenia przygotowania metodycznego absolwenta AON zmierzają generalnie do tego, aby w wystarczająco dużym przydziale godzin dydaktycznych, nauczyciele- fachowcy z praktyką szkoleniową nauczyli tych umiejętności, które są niezbędne w metodyce szkolenia operacyjno-taktycznego, a szczególnie z metodyki ćwiczeń taktycznych /odp. na pyt. 7/.

SZKOLENIA
Z BADANIA OPINI
ABSOLWENTÓW AON
W ZAKRESIE METODYKI
PRAC DYPLMOWYCH

4.3.

SPRAWOZDANIE Z BADANIA OPINII ABSOLWENTÓW AON W ZAKRESIE METODYKI PRAC DYPLOMOWYCH

TEMAT BADAN: Metodyka prac dyplomowych w AON.

CEL BADAN: Uzyskać dane dotyczące warunków opracowania pracy dyplomowej.

TEREN BADAN: AON

CZAS BADAN: styczeń - luty 1995 r.

PROWADZACY BADANIA: płk dr Józef ŁAZAREK

UCZESTNICZY BADAN: Absolwenci AON WWL - promocja 1995 r.

PROBLEMY BADAWCZE:

1. Jakie są możliwości i warunki wyboru tematu pracy dyplomowej?
2. Jaki jest wpływ systemu kształcenia w AON na jakość merytoryczną pracy dyplomowej?
3. Jakie są możliwości podniesienia poziomu prac dyplomowych w AON?

WARUNKI PRZEPROWADZENIA BADAN:

Dla uzyskania opinii studentów WWL AON wykorzystano ankietę otwartą. Wszyscy respondenci odpowiadali na pytania indywidualnie, anonimowo - dysponując czasem kilkunastu dni.

WYNIKI BADAN:

1. Czy przyjęty w AON sposób otrzymania tematu pracy dyplomowej jest odpowiedni:

a/ tak	-70%
b/ nie	-20% /nie uwzględnia zainteresowań studentów/
c/ nie wiem	-10%

Uwagi dodatkowe:

- tematy są sformułowane przez nauczycieli akademickich a student wybiera co jest, a nie to, co go interesuje;

- tematy prac dyplomowych opierają się na błędnym założeniu, że studenci mają odpowiednią wiedzę taktyczno-operacyjną, umożliwiającą rozwiązanie zawartych w nich problemów.

2. Tematy prac dyplomowych są obecnie:

a/ komunikatywne -90%

b/ niezbyt jasne -10%

c/ trudno zgadnąć o co chodzi -0%

Uwagi dodatkowe:

- aktualnie istnieje zbyt duża dowolność interpretacji, nawet w poszczególnych katedrach, podstawowych terminów z regulaminu walki, co stawia w bardzo niezręcznej sytuacji dyplomantów.

3. Czy aktualny system kształcenia studentów w AON umożliwia w pracy dyplomowej:

a/ samodzielną pracę nad rozwiązywaniem problemów taktyczno-operacyjnych:

- tak -80%

- nie - 20%

b/ korzystanie z materiałów źródłowych i literatury fachowej, jej oceny i zastosowania przy rozwiązywaniu problemów będących przedmiotem pracy dyplomowej:

- tak - 90%

- nie - 10%

c/ zwięzłe i syntetyczne ujęcie rozwiązywanych problemów, wynikających z tematu pracy:

- tak - 85%

- nie - 15%

4. Jakie trudności wystąpiły podczas:

a/ analizy tematu pracy dyplomowej

- różnorodność interpretacji terminów zawartych w temacie pracy;

- ustalenie co sobą kryje temat pracy;

b/ konstrukcji referatu

- trudności z określeniem, ile powinno być rozdziałów i dlaczego;

c/ ustalenie harmonogramu pracy dyplomowej;

- nie było

- to prosta czynność, ale później /w toku pisania pracy dyplomowej/ terminy z powodu nawału różnorodnych zadań, ulegają zakłóceniu;

d/ współpracy z kierownikiem pracy:

- niepewność kierownika pracy przy wyjaśnianiu terminów tematu;

- formalizm przy udzieleniu wytycznych i brak zainteresowania czynnościami dyplomanta później;

- zbyt dużo należy pisać według życzenia kierownika pracy, który wie lepiej jakie są wymagania w wydziale /katedrze/;

- arogancja kierownika pracy przy próbach samodzielności dyplomanta;

e/ opracowanie poszczególnych rozdziałów /uzasadnienia przyjętych rozwiązań w treści dokumentów ćwiczenia/;

- brak jasnej i konkretnej doktryny obronnej RP oraz miejsca i roli SZ w tej koncepcji;

f/ inne /jakie?/:

- kierownik pracy uważa, że o obronie lub natarciu należy pisać z pominięciem potencjalnego przeciwnika, a to naszym zdaniem sypłyca temat pracy dyplomowej.

5. W jaki sposób podnieść jakość prac dyplomowych w AON?

- dać studentom pełną swobodę zgłoszenia i wyboru tematu pracy dyplomowej, uwzględniając jego specjalność wojskową i zainteresowania sztuka wojenna;

- prace dyplomowe powinny być kontynuacją pracy kursowej;
- wzbogacić bibliotekę o materiały ze sztuki wojennej - najbardziej aktualna literatura światowa;
- stworzyć motywacje /?/ do pisania na wysokim poziomie prac dyplomowych - obecnie brak - co się napisze będzie /4/.
- nauczyć kierowników prac dyplomowych analizy tematu i konstrukcji referatu oraz ćwiczenia taktycznego;
- zmienić sposób wyznaczania najlepszej pracy dyplomowej w AON
- tzw. "konkurs" - dać kilka prac na ten sam temat i z nich wybrać uczciwie najlepszą;
- dać studentom możliwość wypowiedzenia się swobodnego w pracy dyplomowej, którą obiektywnie ocenić, jej plusy i minusy;
- wprowadzić w AON więcej zajęć z metodyki badań naukowych;
- pracę dyplomową w obecnej postaci - zlikwidować - szkoda czasu studentów.

OCENA WYNIKÓW BADAŃ:

Uzyskane wyniki badań od oficerów kończących studia w AON dały ciekawy materiał, potwierdzający dane zawarte w poprzednich badaniach w latach 1991-1994.

Przeważająca grupa respondentów /średnio 70%/ uważa, że przyjęty system wyboru pracy dyplomowej w AON, komunikatywność tematu oraz system kształcenia w uczelni są właściwe /odp. na pyt. 1-3/.

W toku pisania pracy dyplomowej, trudności sprowadzają się głównie do braku zgody między kierownikiem pracy a dyplomantem co do interpretacji terminów zawartych w temacie i konstrukcji referatu /ile i dlaczego?/ - odp na pyt. 4.

Wśród propozycji studentów, zmierzających do podniesienia jakości prac dyplomowych na czoło wysuwa się potrzeba podniesienia umiejętności merytorycznych i metodycznych kierowników prac oraz sugestii, aby zmienić system motywacyjny, determinujący samodzielną pracę oficerów /odp. na pyt. 5/.

WNIOSKI KONCOWE:

Aby ostatecznie potwierdzić lub wyeliminować sugestie studentów należy w przyszłości w dwóch - trzech grupach szkoleniowych WWL przeprowadzić eksperyment dydaktyczny w którym oficerowie sami zaproponują tematy prac dyplomowych, a następnie opracują w postaci referatów bądź ćwiczeń.

BIBLIOGRAFIA

- 1) Bogusz J.: *Dydaktyka wojskowa*, Warszawa 1983.
- 2) Denek K., Gnitecki J.: *Wyznaczniki i uwarunkowania efektywości kształcenia w szkole wyższej*, Warszawa- Łódź 1983.
- 3) Denek K.: *Cele kształcenia akademickiego jako pedagogiczna dyrektywa doboru treści w programach studiów* [w:] *Treści kształcenia w szkole wyższej*, Warszawa 1973.
- 4) Denek K.: *Pomiar efektywności kształcenia w szkole wyższej*, Warszawa 1980.
- 5) *Doskonalenie metodyki przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych w AON (ćwiczenia, cz. I)*, Warszawa 1990.
- 7) Falkowski J., Kucharski M., Szulc B.: *Wpływ czynności zawodowych absolwenta na strukturę, treści i sposoby kształcenia w Akademii Obrony Narodowej*, Warszawa 1990.
- 8) Halik J.: *Sprawozdanie z badań efektywności ćwiczeń grupowych i dowódczo-sztabowych w AON*, Warszawa 1991.
- 9) Halik J.: *Sprawozdanie z badań opinii studentów I i II roku Akademii Obrony Narodowej w zakresie efektywności pracy samokształceniowej*, Warszawa 1994.
- 10) *Instrukcja o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń w SZ RP*, Warszawa 1992.
- 11) Januszkiewicz F.: *Technologia kształcenia w szkolnictwie wyższym*, Warszawa 1982.
- 12) Jura J.: *Idea funkcjonalizmu pedagogicznego* [w:] *Przemiany w treściach kształcenia w szkole wyższej*, Warszawa 1991.
- 13) Jura J.: *Konstruowanie programów kształcenia*, „*Dydaktyka wyższej szkoły wojskowej*” 1989, nr 5.
- 14) Jura J.: *Model studiów wyższych szkół oficerskich*, „*Myśl Wojskowa*” 1980, nr 3.
- 15) *Kierunki doskonalenia metodyki kształcenia i wychowania słuchaczy akademii dowódczych w nauczaniu przedmiotów operacyjno-taktycznych*, Warszawa 1977.
- 16) Kobusiński G.: *Przygotowanie i prowadzenie ćwiczeń w związkach taktycznych i oddziałach artylerii*, Warszawa 1995.

- 17) Kołcz S.: Doświadczenia i wnioski z ćwiczeń dowódczo-sztabowych, „Myśl Wojskowa” 1985, nr 1.
- 18) Kołcz S.: Klasyfikacja i ogólna charakterystyka ćwiczeń, „Myśl Wojskowa” 1989, nr 12.
- 19) Konarzewski K.: Pedagogika celu czy pedagogika wartości? „Kwartalnik Pedagogiczny” 1988, nr 1.
- 20) Kosyrz Z.: Osobowość wychowawcy, Warszawa 1992.
- 21) Kowalski M.: Technologia doboru treści kształcenia w wyższej szkole wojskowej z pozycji teleologii i teorii czynności, Warszawa 1995.
- 22) Kwiatkowski Z., Szulc B.: Ćwiczenia [w:] Szkolenie sztabów i wojsk (cz. III.), System przygotowania kadr dowódczo-sztabowych, Warszawa 1992.
- 23) Lewowicki T. (red.): Model zróżnicowanej szkoły wyższej, Warszawa 1985.
- 24) Lewowicki T.: Przemiany doktryny i teleologii edukacyjnej a treści kształcenia [w:] Przemiany w treściach kształcenia w szkole wyższej, Warszawa 1991.
- 25) Mazurek Z.: Ćwiczenia taktyczno-operacyjne w przygotowaniu studentów Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 1994.
- 26) Metodyka przygotowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych w oddziałach i ZT (B. Szulc red.)
- 27) Muth A.: System kształcenia taktycznego oficerów oddziałów i związków taktycznych, Warszawa 1993.
- 28) Nożko K.: Kierunki strategicznego i operacyjno-taktycznego kształcenia i szkolenia kadr dowódczo-sztabowych oraz jednostek wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w systemie obronnym RP, Warszawa 1992.
- 29) Nożko K.: Studia taktyczno-operacyjne (po dwóch latach działalności AON - doświadczenia, wnioski, perspektywa), Warszawa 1992.
- 30) Okoń W.: Podstawy wykształcenia ogólnego, Warszawa 1987.
- 31) Puścian T.: Model przygotowania zawodowego dowódców batalionów piechoty i czołgów na wyższych kursach doskonalenia oficerów. Warszawa 1994.
- 32) Rudnicki B.: Zarys systemu dydaktyczno-wychowawczego w Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 1992.
- 33) Stępień R.: Rozwój i doskonalenie kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym, Warszawa 1990.
- 34) Suchodolski B. (red.): Model wykształconego Polaka, Warszawa 1980.

- 35) Szulc B. (red.): Koncepcja kształcenia oficerów w SZ RP, Warszawa 1990.
- 36) Szulc B., Groskrejc J.: Wychowanie fizyczne i jego wpływ na właściwości psychofizyczne oficera, Warszawa 1994.
- 37) Szulc B.: Przygotowanie i doskonalenie kadr dowódczo-sztabowych [w:] Szkolenie sztabów i wojsk (cz. II), Teoretyczne i praktyczne podstawy przygotowania wojsk i kadr dowódczo-sztabowych, Warszawa 1992.
- 38) Szulc B.: Szkolenie specjalistyczne w kształceniu oficerów wojsk lądowych, Warszawa 1993.
- 39) Szulc B.: Treści kształcenia jako główny determinant unowocześnienia systemu dydaktyczno-wychowawczego ASG WP, Warszawa 1989.
- 40) Szwoch M.: Nowa jakość kształcenia w szkołach wojskowych, „Myśl Wojskowa” 1992, nr 4.
- 41) Wieczorek A.: System kształcenia kadr oficerskich wojsk łączności, Warszawa 1994.
- 42) Zaczyński W. P.: Metodologiczna tożsamość dydaktyki, Warszawa 1988.
- 43) Zakszewski J.: System przygotowania nowoczesnych kadr dowódczo-sztabowych, Warszawa 1975.
- 44) Zapała L.: Jeszcze o klasyfikacji ćwiczeń, „Myśl Wojskowa” 1990, nr 9-10.
- 45) Zapała L.: Rozwój ćwiczeń taktyczno-operacyjnych, Warszawa 1987.
- 46) Zieliński J.: Dydaktyka taktyki ogólnej, Warszawa 1991.
- 47) Zieliński J.: Model zawodowo-osobowy dowódcy oddziału w aspekcie wymagań przyszłego pola walki, Warszawa 1983.
- 48) Żegalek K.: Metodologiczne podstawy pomiaru efektywności kształcenia w uczelni wojskowej, Warszawa 1986.
- 49) Żegalek K.: Istota efektywności kształcenia w uczelni wojskowej, Warszawa 1987.
- 50) Żegalek K.: Skuteczność studiów w ASG WP w świetle badań opinii słuchaczy, Warszawa 1990.
- 51) Żegalek K.: Wpływ treści kształcenia na przygotowanie zawodowe absolwentów [w:] Przemiany w treściach kształcenia w szkole wyższej, Warszawa 1991.

